

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยการศึกษากระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ได้แบ่งผลการวิจัยที่จะนำเสนอออกเป็น ๔ ขั้นตอนดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไป

๔.๑.๑ กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมวัดเขาวง

๔.๑.๒ ผลการศึกษาเกณฑ์ชีวิตและผลลัพธ์ การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวง

๔.๑.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไป

๔.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของวัดเขาวง

วัดเขาวง ตั้งอยู่เลขที่ ๖๒/๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี โดยได้รับอนุญาตสร้างวัดเมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ และได้รับอนุญาตให้ตั้งวัดตามลำดับ จนกระทั่งได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๑ มีบริเวณกว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๕๑ เมตร เนื้อที่ ๑,๕๐๐ ตารางเมตร ดำเนินการผูกพัทธสีมาเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๖

สถานที่แห่งนี้เป็นศาสนสถานมาเป็นเวลายาวนาน สืบความไปถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงเสด็จจากวังนารายณ์เมืองละโว้ (ลพบุรี) ไปว่าราชการที่กรุงศรีอยุธยา ทรงผ่านประทับแรม ณ ถ้ำนารายณ์ และสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งทรงเสด็จมานมัสการรอยพระพุทธบาท ก็ได้เสด็จประทับพักแรมในถ้ำนารายณ์ ซึ่งมีอากาศเย็นสบายตลอดปี และจากจารึกอักษรผนังปากถ้ำ ปรากฏหลักฐานว่า ถ้ำนี้ได้เคยเป็น ที่บำเพ็ญกุศลมาตั้งแต่สมัยอนุราชปุระ เมื่อกว่า ๑,๒๐๐ ปีมาแล้ว ผ่านความรุ่งเรืองและเสื่อมโทรมและฟื้นฟูขึ้นเป็นวัดตามประเพณีการปกครองแผ่นดิน และการสืบพระพุทธศาสนา ดังกล่าวข้างต้น

ถ้ำนารายณ์ ตั้งอยู่ที่วัดเขาวง บ้านเขาวง หมู่ ๕ ตำบลเขาวง อำเภอพระพุทธบาท ห่างจากตัวอำเภอพระพุทธบาท ประมาณ ๓ กิโลเมตร ที่ปากถ้ำมีอักษรมอญโบราณ (ปัลลวะ) ซึ่งเป็นแบบอักษรของชาวอินเดียฝ่ายใต้ ปรากฏมีในภาคกลาง และภาคใต้ของประเทศไทยในสมัยก่อนสุโขทัย จนวิวัฒนาการมาเป็นอักษรขอมและ มอญโบราณ ซึ่งพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรง นำมาดัดแปลงประดิษฐ์เป็นต้นกำเนิดอักษรไทย จนถึงทุกวันนี้อักษรจารึกถ้ำนารายณ์ มีข้อความ ๓ บรรทัด ถูกจารึกในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๒ (ยุคทวารวดี) ในยุคนั้น ชนชาติมอญมีอำนาจรุ่งเรือง อักษรจารึกเขียนเป็นคำบอกร้อยแก้ว กรมศิลปากรแปลไว้ว่า

“กัณทรชัย ผู้ตั้งแคว้นอนุราชปุระ ได้มอบให้พ่อลุงสินาระ

เป็นตัวแทนพร้อมกับชาวเมือง (อนุราชปุระ) จัดพิธีร้องรำ

เพื่อเฉลิมฉลอง (สิ่ง) ซึ่งประดิษฐานไว้แล้วข้างในนี้”^๑

จารึกนี้บอกให้ทราบว่า ท้องถิ่นแถบนี้มีผู้คนอาศัยอยู่เป็นเวลานาน และอาจจะเคยเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรือง มาก่อน ซึ่งคำว่า ‘อนุราชปุระ’ เป็นชื่อเมืองโบราณในประเทศศรีลังกา ซึ่งเป็นเกาะทางตอนใต้ของประเทศอินเดีย และอาจจะแสดงว่าชาวลังกากับคนท้องถิ่น (มอญโบราณ) มีการติดต่อสัมพันธ์กัน จึงมีการอ้างชื่อเมือง เพื่อกำหนดให้ระลึกถึงกัน พร้อมทั้งจารึกอักษรไว้เป็นหลักฐาน ทั้งนี้เปรียบเทียบกับศึกษาจาก บันทึกในพงศาวดารหลายฉบับระบุว่า ในสมัยอาณาจักรสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยา รัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๖๓-๒๑๗๑) เคยมีปรากฏคณะสงฆ์ไทยเดินทางไปเมืองลังกาเพื่อนมัสการรอยพระพุทธรูปที่เขาสุมณภูฏ แต่พระภิกษุลังกาได้บอกว่ามีรอยพระพุทธรูป ในประเทศไทยที่เขาสุวรรณบรรพต และเกิดการค้นพบรอยพระพุทธรูปบริเวณเทือกเขานี้ในเวลาต่อมา หรืออาจจะหมายถึงการแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมพระพุทธรูปศาสนาลังกาวงศ์ และสยามวงศ์ตามที่ปรากฏในพงศาวดารของชาติไทยเราด้วยก็อาจจะเป็นไปได้.

วัดเขาวง (ถ้ำนารายณ์) เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสระบุรี และปฏิบัติกรรมฐานตามสาย พระเดชพระคุณพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีสิงดำ) มีหลักเจริญภาวนา มหาสติปัฏฐานสูตร รับผู้เข้าพัก ปฏิบัติธรรมตลอดทั้งปี ตามระเบียบและจารีตของสำนัก^๒ มีชัยภูมิตั้งเชิงเขามีถ้ำนารายณ์ที่กว้างขวาง สะอาด เย็นสบายตลอดปี มีการอนุรักษ์พัฒนาต้นไม้ เป็นนโยบายหลักของวัด ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ วัดเขาวงเป็นวัดรางวัลพระราชทานเสาเสมาธรรมจักร สาขาส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม, พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง, พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นวัดป่าภูมิรักษ์ รองชนะเลิศอันดับ ๑, พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นวัดที่มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขามนุษยศาสตร์ศาสนา จังหวัดสระบุรี, พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นวัดที่มีผลงานพัฒนานโยบาย ๕ ส ในวัดเป็นอันดับ ๑ จังหวัดสระบุรี, พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น, พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นสำนักปฏิบัติธรรมของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติแห่งที่ ๖ ประจำจังหวัดสระบุรี.

ปัจจุบันนี้ โดยการนำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) และพระธรรมสิทธินายก (ธงชัย สุขญาโณ) แห่งวัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร วัดเขาวง ได้พัฒนาขึ้นมาสู่สภาพวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนของกรมศิลปากรแล้วเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๕ ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๙ ตอนพิเศษ ๑๑๙ ง และยังเป็นแหล่งพันธุ์ไม้และสัตว์หายาก คือโมกราชินี จันผา, นกหัวจุก, กระรอกเผือก ฯลฯ เพื่อรักษาไว้เป็นมรดกวัฒนธรรมศาสนาของชาติไทยสืบไป

^๑เทิม มีเต็ม และจำปา เยื้องเจริญ, กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, จารึกบนผนังปากถ้ำนารายณ์, ในวารสารศิลปากร, หน้า ๕๓-๕๗.

^๒วัดเขาวง (ถ้ำนารายณ์), ประวัติความเป็นมาโบราณสถานวัดเขาวงถ้ำนารายณ์, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.watkaowong.com/2008-09-16-08-51-13.html> [๔ ตุลาคม. ๒๕๕๗].

๔.๑.๒ สถานที่สำคัญภายในวัด

เมื่อพูดถึงกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ที่นำไปสู่การพัฒนาในที่นี้จะขอแยกออกเพียง ๒ ประเภท คือ การพัฒนาอย่างรูปธรรม และการพัฒนาอย่างนามธรรม “การพัฒนาอย่างรูปธรรม” ก็คือการพัฒนาทางกายนั้เอง ที่เกี่ยวเนื่องด้วยร่างกาย เช่น สถานที่ อาคาร บ้านเรือน ถนนหนทางที่ร่างกายเราต้องไปเกี่ยวข้องด้วย หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คืองานสาธารณูปการต่างๆ ตามหลักหัวข้อการบริหารจัดการทางคณะสงฆ์ไทยนั้เอง โดยเฉพาะคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีนั้ ได้จัดให้มีโครงการพัฒนาวัดในปกครองอย่างเข้มแข็ง จริงจัง และต่อเนื่องมาโดยตลอด ที่เห็นเด่นชัดโดยรูปธรรมก็คือ “โครงการ ๕ ส ในวัด” ของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ที่มีการตรวจเยี่ยมและประเมินผลวัดต่างๆ ในปกครองให้พัฒนาวัดของตนให้ตรงกับหลัก ๕ ส โดยประเมินดูจาก

๑) ป้ายวัด ชุ่มประตุ ทางเข้าวัด

ธรรมดาจะเข้าไปบ้านใด แยกทีไปก็เห็นกำแพงหรือรั้วบ้าน รั้ววัด ต้องผ่านประตูบ้าน ประตูวัด เสียก่อน นีคือความประทับใจประทับใจแรก ของผู้มาเยือนฉนั้น เจ้าบ้านที่ดี เจ้าวัดที่ดี ก็ต้องจัดการให้หัวข้อแรกนี้ ให้เป็นที่ต้องตาต้องใจผู้มาหาเป็นสั้แรกเจ้าของบ้านจะถูกประเมินโดย แยกที่มาหาว่ามีคุณภาพขนาดไหน



รูปภาพที่ ๔.๑

ป้ายวัดชุ่มประตุทางเข้า ตัวเก่ากับตัวใหม่



รูปภาพที่ ๔.๒
ป้ายวัดที่ทำขึ้นมาใหม่ให้เข้ากับสถานที่

๒) ถนนทางเข้า และถนนภายในวัด

เมื่อผ่านประตูเข้ามา ก็ต้องเดินมาหาเจ้าของบ้านที่ตัวบ้าน และจะต้องเดินใช้ทางเดิน ถนนทางเข้า หรือขณะที่คอยพบเจ้าของ แยกส่วนใหญ่ก็ต้องเดินดูถนนและอาณาบริเวณภายในวัด เสียก่อน



รูปภาพที่ ๔.๓
ทางเข้าวัดและถนนภายในวัด



รูปภาพที่ ๔.๔
สถานที่จอดรถภายในวัดเขาวง

๓) ลานวัด

ภาพที่ปรากฏแก่สายตาของแขกผู้มาเยือน ก็จะมองเห็นลานบ้าน ลานวัดไปโดยอัตโนมัติว่าสวยงาม สบายตา สบายใจเพียงไร และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหากท่านเจ้าวัด เจ้าของสถานที่ที่มีนโยบายการบริหารจัดการที่ดี แขกที่มาเยือนอย่างกรายผ่านประตูเข้ามา เพียงเดินดูอาณาบริเวณวัดก่อนพบพระสงฆ์ พบครูอาจารย์ที่ตนต้องการพบแล้ว ลานวัดก็ได้ทำหน้าที่สร้างความสุขแก่ผู้พบเห็นเสียก่อนแล้ว



ภาพที่ ๔.๕
พื้นที่บริเวณวัดเขาวง มีความสะอาด ร่มรื่น พื้นที่เป็นสัปปายะ

๔) อาคาร เสนาสนะที่ใช้งานและไม่ได้ใช้งาน

เป็นหัวข้อที่วัดการตัดสินใจและการวางแผน ความรับผิดชอบ ความสำเร็จและความล้มเหลวในการบริหารศาสนสมบัติของวัดได้ เพราะหมายถึงชีวิต กิจวัตรที่จะนำหมู่คณะและบริษัทบริวาร จนถึงตัวเจ้าอาวาสเองว่าจะไปรอดหรือไม่รอดในงานพระศาสนาเลยทีเดียว อาคารเก่าของเก่า ไม่จำเป็นต้องปรุใหม่หากกำลังทรัพย์หรือกำลังใจยังไม่มีมากพอ แค่เพียงรักษาสภาพเดิมให้สะอาด เรียบร้อย ก็ดูงามตา จะหาของใช้ก็สะดวกมือสบายใจ



ภาพที่ ๔.๖

อาคารที่สร้างใหม่และอาคารเก่า



ภาพที่ ๔.๗

อาคารที่สร้างแบบศาสนาเซน

๕) การจัดวางรูปเคารพ

แสดงถึงภาวะนักบวชของเจ้าของบ้านว่า เป็นสุข สงบ และเข้าถึงพระรัตนตรัยได้เพียงใด เพราะหากว่าเจ้าบ้านดูดยายที่จะบริหารจัดการในเรื่องนี้ ก็เท่ากับว่าภาวะของการเป็นนักบวชนั้นยังห่างไกลสรณาคมนั้นมาก



ภาพที่ ๔.๘

พระพุทธรูปในโบสถ์และพระพุทธรูปในถ้ำนารายณ์

๖) อุโบสถ

ถ้าเป็นวัดที่ยังไม่มีอุโบสถก็ว่ากันชัดเจนไม่ได้ แต่ถ้าเป็นวัดที่มีอุโบสถแล้วก็ต้องว่ากันชัดเจนว่า เป็นการ “วัด” ชีวิตจิตใจของที่นั้นๆ อาคารที่เป็นหัวใจหลักของวัดและเป็นที่ย่ำทำสังฆกรรมยังให้หมู่สงฆ์เกิดขึ้นและต้องอยู่อย่างมั่นคงตามพระธรรมวินัย



รูปภาพที่ ๔.๙

โบสถ์ที่สร้างโดยหินอ่อน

๗) สถานที่ปฏิบัติธรรม เวียนใช้ตามความเหมาะสม ดังนี้

ในถ้ำนารายณ์ ปกติใช้เป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล จิตภาวนา มีความสะดวกนั่งได้ ๑๐๐ คน, ลานปฏิบัติธรรมสี่ลาวดี (เขตมาตุคาม) ความสะดวกนั่งได้ ๑๐๐ คน, ศาลาเอนกประสงค์ใช้บำเพ็ญกุศลและจัดอบรม มีขนาดนั่งได้สะดวก ๑๐๐ คน, ห้องตอบปัญหาสนทนาธรรม มีความสะดวกนั่งได้ ๕๐ คน, ลานปริวาสกรรม ความสะดวกนั่งได้ ๕๖ คน, บริเวณวัดทั้งหมดเป็นลานไถ่มไม้ชายเขาสามารถนั่งพักภาวนา เดินจงกรมได้ตามอัธยาศัย



รูปภาพที่ ๔.๑๐
สถานที่ปฏิบัติธรรมของวัดเขาวง

๘) สถานที่ค้างแรมสำหรับพักปฏิบัติธรรม

อาคารหลวงพ่อกุญแจ ๑-๓ มีห้องพักรวม ๑๒ ห้อง พักได้อย่างสะดวก ห้องละ ๔ คน รวมพักได้ประมาณ ๕๐ คน, ลานปฏิบัติธรรมสี่ลาวดี ปกติจัดเป็นเขตนักปฏิบัติธรรมหญิง รอบๆ ลานมีกระท่อมและร่มไม้ที่จะกลางกลด กางเต็นท์ พักได้สะดวก ๕๐ คน, ลานปริวาสกรรมสามารถกางกลดและเต็นท์สำหรับพระภิกษุสามเณรและผู้ปฏิบัติธรรมชาย ได้ประมาณ ๕๐ คน, ช่วงเวลาที่วัดจัดปฏิบัติธรรม ให้มีการปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสามเณร ขรवास และนักปฏิบัติธรรมที่มีศรัทธาในสำนักทุกวัน ตลอดทั้งปีเป็นปกติ



รูปภาพที่ ๔.๑๑

อาคารหลวงพ่อกุญ เป็นที่พักสำหรับนักปฏิบัติธรรมที่ เป็นผู้หญิง



รูปภาพที่ ๔.๑๒

กุฏิพระสงฆ์และที่ปักกลดของพระที่มาปฏิบัติธรรม

๙) การดูแลรักษาความปลอดภัย

วัดเขาวงมีระบบความปลอดภัยตามธรรมชาติ คือด้านหลังชนหน้าผาสูงชัน ด้านหน้าและด้านข้างอีก ๓ ด้าน เป็นกำแพงรั้วมั่นคง ที่ผู้คนและสัตว์เลี้ยง เช่นสุนัขและแมวป็นเข้ามาไม่ได้ ไม่มีสัตว์เลี้ยงโดยเฉพาะสุนัขและแมว (ไม่รับปล่อยสัตว์ในวัด) ประตูเขาวงเปิดประตูเดียว มี รปภ. ฝ้าระวังตลอดเวลา, มีป้อมตรวจสายตรวจชุมชน พร้อมกำลัง ๓ นาย อยู่ประจำหน้าประตูทางเข้าวัด ฆราวาสภายในได้รับการอบรมเป็นสายตรวจพิเศษ มีสิทธิตรวจค้น ดำเนินการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจตลอดเวลา, มีระเบียบการรับคนเข้าพักปฏิบัติธรรมแน่นอน ในเวลาวิกาลจะมีผู้ค้างอยู่ในวัดได้เฉพาะผู้ที่มาลงทะเบียนปฏิบัติธรรม พระภิกษุสามเณร และบุคคลภายในเท่านั้น



ภาพที่ ๔.๑๓

ป้อม รปภ และสถานที่ทางเข้าไปที่พักของนักปฏิบัติธรรม

๑๐) การดูแลเรื่องสุขภาพอนามัย

มีห้องพยาบาลประจำวัด เมื่อระบบสมบูรณ์แล้ว มีเจ้าหน้าที่พยาบาลประจำอีกด้วย, มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเขาวง ตั้งอยู่ห่างวัดเพียง ๒๐๐ เมตร, มีโรงรับประทานอาหารร่วมกัน โดยเน้นเรื่องคุณภาพอาหาร ความสะอาดของสถานที่และความสะอาดในกระบวนการบริการตนเองที่พัฒนาไว้ตลอดเวลา^๓



รูปภาพที่ ๔.๑๔

คนที่มาปฏิบัติธรรมร่วมทำความสะอาดและที่ทิ้งขยะ

^๓คณะสงฆ์วัดเขาวง (ถ้านารายณ์), พระครูภาวนาพิลาศ (วัชรชัย อินทวโส), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖-๑๘.



ภาพที่ ๔.๑๕

กิจกรรมเดินจงกรมและเรียนกรรมฐานกับพระครูภาวนาพิลาศ



รูปภาพที่ ๔.๑๖

การใช้สถานที่ต้องมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ร่มรื่น



ภาพที่ ๔.๑๗

เสื้อใส่สำหรับคนที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดเขาหลวง เป็นเสื้อกองทุนธรรมทาน

๔.๒ กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวง

กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม ตามแนวพระพุทธศาสนาและนิเวศวิทยาเมื่อได้ไปศึกษาค้นคว้าจากเอกสารหนังสือและการลงไปสัมภาษณ์ พบว่ากระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นการจัดการแผนงานหรือกิจกรรมในการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา คือ ความมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยหลักการในการใช้ทรัพยากรที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือพูดสั้นๆ ได้ว่า การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นกระบวนการดำเนินการอย่างมีระบบในการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้สนองความต้องการของมนุษย์ โดยไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อการมีใช้ในอนาคตตลอดไป

กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม ตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่าพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้นั้น ประกอบด้วยคำสอนหลักใหญ่ ๆ ได้แก่ หลักธรรมและหลักวินัย ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงถูกเรียกว่า “พระธรรมวินัย” พุทธศาสนามีบทบาทต่อการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอย่างไรวินัย ก็ต้องมองไปอีกว่าจะเอาศาสนาส่วนใดมาประยุกต์ใช้ได้บ้าง เพราะศาสนามีองค์ประกอบหลักถึง ๔ อย่าง คือ ศาสนบุคคล ศาสนธรรม ศาสนวัตถุ และศาสนาพิธี หรือจะย่อให้เหลือสองอย่างคือเป็นองค์กรและหลักคำสอนเพราะฉะนั้นกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวพระพุทธศาสนา ประกอบไปด้วยหลักธรรม คือ หลักไตรสิกขา, หลักไตรลักษณ์, หลักอริยสัจ ๔, เรื่องสันโดษ, โภชนะมัตตัญญูตา และสัพပါยะ ๗ หลักธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ที่ผู้วิจัยได้นำเอามาใช้ในการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวพระพุทธศาสนา และการนำเอาหลักพระวินัยมาใช้ คือ โกสิยสิกขาบทที่ ๒, ๓, ๔ สิกขาบทที่เกี่ยวกับการทำผำรองนั่งผสมโยไหม, ปฐวีชนนสิกขาบท สิกขาบทเกี่ยวกับการขุดดิน, ภูตคามสิกขาบท สิกขาบทเกี่ยวกับการตัดต้นไม้, สัพปานกสิกขาบท สิกขาบทเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต, สัจจิจจสิกขาบท สิกขาบทเกี่ยวกับความจงใจฆ่าชีวิตสัตว์, สิกขาบทที่ ๖ แห่งเสขยวัตร, สิกขาบทที่ ๑๔, ๑๕, ๑๖ แห่ง เสขยวัตร, สิกขาบทที่เกี่ยวกับการอนุรักษน้ำ, สิกขาบทที่เกี่ยวกับการอนุรักษต้นไม้, สิกขาบทที่เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดหรือรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นต้นธรรมและวินัย ที่กล่าวมานี้เราสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี เป็นการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายลงไปซึ่งพระพุทธเจ้าเราได้ใช้กับพระภิกษุในสมัยพุทธกาลแล้วก็สามารถนำมาใช้กับสมัยปัจจุบันได้ด้วย.

กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงนิเวศวิทยา เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยกันและกันระหว่างสิ่งมีชีวิต กับสิ่งแวดล้อม ที่มีความสัมพันธ์ต่อกันมายาวนาน และสิ่งมีชีวิตก็มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมถึงจะอยู่ได้ ถ้าที่ไหนสิ่งแวดล้อมไม่ค่อยดีสิ่งมีชีวิตไม่ค่อยจะไปอาศัยอยู่จะชอบอาศัยอยู่ที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ๆ ในขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมก็ต้องอาศัยสิ่งมีชีวิตดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นไม่ทำร้ายทำลายสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น เพราะฉะนั้นมนุษย์จำเป็นต้องมีกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี เพื่อให้ระบบนิเวศนั้นมันไหลไปตามระบบไม่ขัดข้องให้มันสมดุลอยู่ตลอดเวลา ตรงที่มีกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีมักจะมีระบบนิเวศที่ดี และหน้าอยู่หน้าอาศัยผู้คนทั้งหลายก็นิยมชมชอบสถานที่เหล่านั้นเป็นพิเศษเมื่อระบบนิเวศที่ดีก็จะดีต่อสุขภาพของเรา ทำให้อากาศไม่เป็นพิษเมื่ออากาศไม่เป็นพิษสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตก็จะอยู่ได้อย่างมีความสุขเมื่อมีกระบวนการ

จัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวพระพุทธศาสนาและนิเวศวิทยาแล้วเราก็สามารถนำเอามาประยุกต์ใช้กับกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวงมีขั้นตอน ดังนี้

๑) แนวคิดในการจัดการ

พระครูภาวนาพิลาศ ท่านได้มีแนวคิดในการบริหารจัดการวัด หลังจากที่ท่านได้ไปศึกษาสถานที่ต่างๆ ในวัดเขาวง ท่านจึงมีความประสงค์ให้วัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม มีความสะอาดสะอ้านร่มรื่น ท่านจึงได้เลือกภูเขาเป็นหลักในการพัฒนา หลังจากนั้นได้มีการจัดการโดยเริ่มจากการนำเอาต้นไม้ที่หักโค่นตายแล้วออกให้หมดก่อน จากนั้นจึงปลูกต้นไม้ใหม่ทดแทน จัดสถานที่ใหม่ให้เป็นระบบทั้งหมด โดยอาศัยหลักพระธรรมวินัยในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะหลักสัปปายะ เพราะให้เกิดความสะดวกสบายแก่ผู้ปฏิบัติธรรม เพราะฉะนั้นหลักสัปปายะจึงเป็นหลักเริ่มต้นของการจัดการวัดเขาวง พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นมา ท่านได้บริหารจัดการพื้นที่ในเขตวัด ปรับปรุงทัศนียภาพให้เป็นสัปปายะเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม โดยมีเป้าหมายชัดเจนว่า จะพัฒนาวัดเขาวงให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อเผยแผ่หลักการปฏิบัติของอาจารย์ โดยบูรณะจากโครงสร้างอาคารเก่าที่มีอยู่เดิมให้มีความสะดวก สะอาด และสงบตามเป้าหมายที่ท่านเขียนขึ้นไว้ก่อนลงมือพัฒนา โดยมีแนวคิดว่าจะสร้างเสริมอะไรขึ้นมา ต้องไม่ขัดกับธรรมชาติแวดล้อมที่มีอยู่ สร้างขึ้นเพื่อให้ธรรมชาติเหล่านั้นโดดเด่นขึ้นจึงเป็นที่มาของคำว่า “อนุรักษ์และฟื้นฟู”^๔

ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ พระครูภาวนาพิลาศ เจ้าอาวาสวัดเขาวงว่า “การจัดการสิ่งแวดล้อม ภูเขากับต้นไม้ธรรมชาติ ดูให้ออกว่าสวยงามยังงี้ ร่มรื่นยังงี้ อย่างสมัยก่อนต้นไม้มีพันธุ์ที่ยอดไม้พระครูภาวนาพิลาศ ก็ช่วยด้วยการไปจ้างรถดับเพลิงมาฉีดต้นไม้ เหมือนกับรดน้ำต้นไม้ และล้างฝุ่นไปในตัวด้วย ประการที่สองคือปลูกต้นไม้ให้หนาขึ้นหลังจากนั้นก็ฉีดน้ำอาทิตย์ละหนึ่งครั้ง นารถฉีดน้ำมาเพื่อจะดูว่าที่เราทำนี้จะขึ้นใจยังงี้ดีแล้วก็ทำไป ๆ มันก็ใช้ได้ หมายความว่ามองให้ออกว่าธรรมชาติเป็นยังงี้ ก็เอามลทินออกเสริมความสดชื่นความดีเข้าไปแล้วความผ่องใสก็ปรากฏขึ้นมาเอง หลักพื้นฐานคือเราต้องสังเกตให้ออก เหมือนว่าที่มีต้นไม้ มีภูเขาอยู่แล้วแต่กลับไปแต่งให้เหมือนสวนญี่ปุ่นก็ไม่เหมาะ ไม่ต้องเรียนแบบคนอื่น เพราะว่าธรรมชาติสวยงามอยู่แล้ว และแนวความคิดในการพัฒนานี้ก็ไม่เหมือนกันแต่การพัฒนาที่นี้ใช้ระบบของธรรมชาติที่เรามีอยู่ ความสำเร็จก็จะตามมาเองดังที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้”^๕

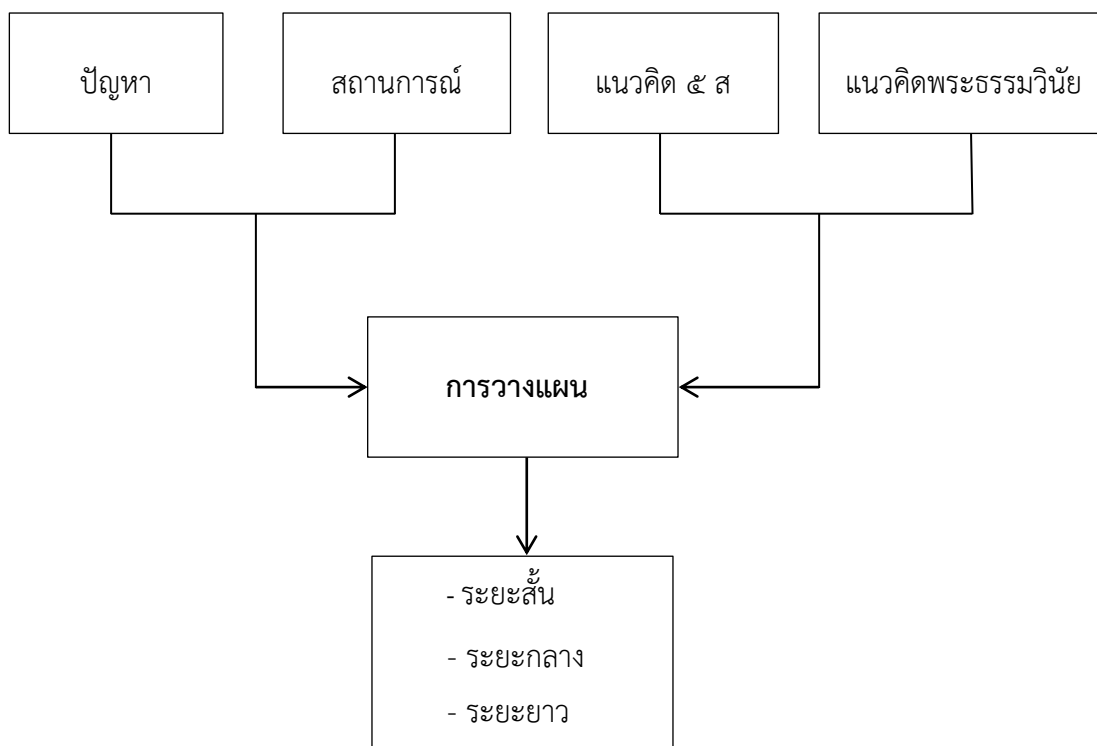
๒) การวางแผน

สภาพวัดโดยรวมถือว่ายังไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย เนื่องจากว่ามีเหมืองหิน และยังมีโรงปูนอีกสองแห่งที่ตั้งอยู่ใกล้ ๆ กัน จึงทำให้มีฝุ่นละอองเต็มวัด ยิ่งเวลามีการระเบิดหินในเหมืองหินติดต่อกัน หลังจากนั้นประมาณสามสี่นาทีฝุ่นก็จะตกลงมาเหมือนฝน รวมทั้งเกล็ดหินกรูกรังไปหมดทำให้สภาพวัด คล้ายจะเป็นวัดร้างอยู่แล้ว หลังจากนั้นพระครูภาวนาพิลาศ ก็เข้ามาพัฒนาวัดนี้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ เมื่อพระครูภาวนาพิลาศ ได้เข้ามาพัฒนาวัดเขาวงก็ได้มีการวางแผนเป็นขั้นตอน

^๔ คณะสงฆ์วัดเขาวง (ถ้านารายณ์), พระครูภาวนาพิลาศ (วัชรชัย อินทวิโส), (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๕๘.

^๕ สัมภาษณ์ พระครูภาวนาพิลาศ (วัชรชัย อินทวิโส), เจ้าอาวาสวัดเขาวง เจ้าคณะอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

โดยประการแรกท่านมองถึงปัญหาที่เกิดขึ้นก่อน ดูสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตมาถึงปัจจุบัน จากนั้นได้มีการนำหลักธรรมมาใช้ในการวางแผน เช่น หลักสัปปายะ เข้ากับหลัก ๕ ส การวางแผนจึงได้เกิดเป็นขั้นตอนแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ดังนี้



แผนภูมิที่ ๔.๑ การวางแผนในการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวง

จากแผนภูมิ สามารถอธิบายได้ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นก็เนื่องจากมีโรงงานปูนที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณวัดทำให้พื้นที่บริเวณนั้นเต็มไปด้วยฝุ่นละออง และเกล็ดหินทำให้สภาพแวดล้อมและพื้นที่บริเวณนั้นไม่น่าอยู่ สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรม คือไม่สามารถปฏิบัติธรรมได้ เพราะเต็มไปด้วยฝุ่นละอองและเกล็ดหิน แต่หลังจากที่ พระครูภาวนาพิลาส ได้มาพัฒนาวัดนี้ ท่านได้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น ท่านจึงมีแนวคิดในการวางแผน โดยนำหลักธรรมมาปรับใช้ คือ แผนระยะสั้น มีการปรับพื้นที่ในบริเวณวัด จัดให้เป็นระบบทำทุกวันต่อมาแผนระยะกลาง ได้มีการวางแผนจัดทำทุกเดือนโดยร่วมกับทีมงานและคนงานแบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน ซึ่งพระครูภาวนาพิลาส ได้วางโครงสร้างไว้ชัดเจนและเป็นระบบนำไปสู่แผนระยะยาว โดยท่านต้องการให้วัดเป็นวัดปฏิบัติธรรม รักษาสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางโครงสร้างแผนระยะยาวไว้เป็นอย่างดี เป้าหมายคือการเป็นพุทธอุทยาน และวัดต้นแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่พระครูภาวนาพิลาส ท่านทำมาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยใช้หลัก ๕ ส คือ กระบวนการหนึ่งที่มีแนวปฏิบัติ ที่เหมาะสมสามารถนำมาปรับใช้เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมในสถานที่ทำงานให้ดีขึ้น ทั้งในส่วนงานด้านการจัดการ และด้านการบริหาร ซึ่งใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานขององค์กรวัด

สะสาง Seri (เซริ) (ทำให้เป็นระเบียบ) คือ การแยกระหว่างของที่จำเป็นต้องใช้กับของที่ไม่จำเป็นต้องใช้จัดของที่จำเป็นต้องใช้ทิ้งไป

สะดวง Seaton (เซตง) = สะดวง (วางของในที่ที่ควรอยู่) คือ การจัดวางของที่จำเป็นต้องใช้ให้เป็นระเบียบสามารถหยิบใช้งานได้ทันที

สะอาด Seiko (เซโซ) = สะอาด (ทำความสะอาด) คือการปิดกวาดเช็ดถูสถานที่สิ่งของอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องจักร ให้สะอาดอยู่เสมอ

สุขลักษณะ Seiketsu (เซเคทซึ) = สุขลักษณะ (รักษาความสะอาด) คือ การรักษาและปฏิบัติ ๓ส ได้แก่ สะสาง สะดวง และสะอาดให้ดีตลอดไป

สร้างนิสัย Shitsuke (ซีทซึเคะ) = สร้างนิสัย (ฝึกให้เป็นนิสัย) คือ การรักษาและปฏิบัติ ๔ ส หรือสิ่งที่ กำหนดไว้แล้วอย่างถูกต้องจนติดเป็นนิสัย^๖

ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ว่าพระครูภาวนาพิลาศจะเป็นผู้วางแผนไว้ทั้งหมด ท่านจะทำเป็นแผนผังและเขียนตารางประจำทุกวัน ว่าใครมีหน้าที่รับผิดชอบอะไร ไปทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ก็ทำตามแผนที่พระครูภาวนาพิลาศวางไว้ การที่จะเป็นไปตามนั้นหรือไม่ต้องดูสถานการณ์ความเป็นจริงอีกครั้งหนึ่ง ถ้าไม่สามารถทำได้ คนทำงานก็สามารถเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะปรับปรุงแผนนั้นได้ ส่วนมากคนที่ทำงานอยู่ในวัดจะทำตามพระครูภาวนาพิลาศทั้งหมด”^๗ และเรื่องการวางแผนในอนาคตนั้น ก็คือการรักษาความสะอาดของสถานที่ให้ร่มรื่น อย่าให้สกปรกรกรุงรัง และขณะนี้ก็ทำเสร็จไปแล้ว ๔๕ เปอร์เซ็นต์ เมื่อระบบตรงนี้ทำได้แล้ว อันที่สองที่ตามมาคือสร้างลักษณะนิสัยของบุคลากรภายในให้เข้ากับระบบของวัด ดังนั้นจึงต้องช่วยกันส่งเสริมระบบการบริหารงานของพระครูภาวนาพิลาศให้คงไว้สืบต่อไป การปฏิบัติอย่างนี้พุทธศาสนิกชนที่เข้ามาภายในวัดก็จะเกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดเขาวงฉนั้นจึงทำให้เกิดความสมดุลระหว่างคนและธรรมชาติ

^๖ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยรังสิต, ความหมายของ ๔ ส, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://library.rsu.ac.th/library5s/lib5s_mean.html, [๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘].

^๗ สัมภาษณ์นายพรศักดิ์ วินประภา, ทีมงานที่ทำงานในวัดเขาวง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสระบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.



ภาพที่ ๔.๑๘

ที่จะทำโครงการพุทธอุทยาน ของวัดเขาวง อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา

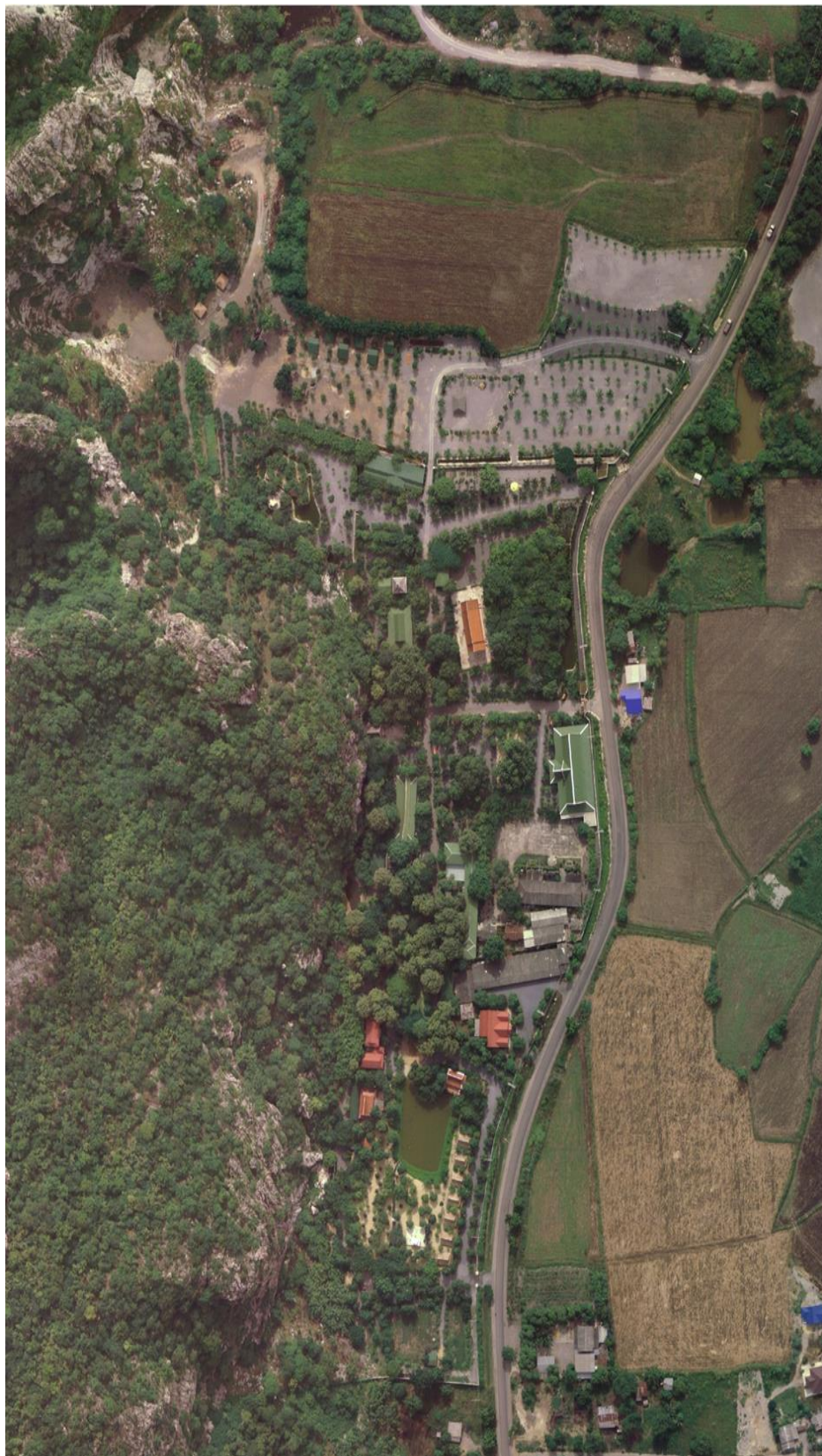


ภาพที่ ๔.๑๙

องค์พระใหญ่ที่ตั้งอยู่บนภูเขาของโครงการพุทธอุทยาน วัดเขาวง อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา



ภาพที่ ๔.๒๐
ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ ๒๕๓๘ ก่อนที่จะได้รับการปรับปรุงของวัดเขาวง
อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี



ภาพที่ ๔.๒๑

ภาพถ่ายทางอากาศ ปัจจุบันหลังจากได้รับการปรับปรุงและฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ของ
วัดเขาวง อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี

๓) การดำเนินการ

จากการศึกษาสภาพแวดล้อมพบว่า มีการดำเนินการจัดการอย่างเป็นขั้นตอน โดยมี การดำเนินการ ๓ แบบ คือ ด้านการรักษาสภาพแวดล้อม ด้านการจัดกิจกรรม ด้านการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ดังนี้

ด้านการรักษาสภาพแวดล้อม	ด้านการจัดกิจกรรม	ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- สะอาด - ร่มรื่น - สบาย - สวยงาม - ความเป็นระเบียบเรียบร้อย	- ปฏิบัติธรรม - ไหว้พระสวดมนต์ - นั่งสมาธิ - เติบงาม - การเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา	- ภูเขา - ต้นไม้ - สัตว์ป่า

ตารางที่ ๔.๑ การดำเนินการจัดการศึกษาการจัดการสภาพแวดล้อม

จากตาราง สามารถสรุปได้ ดังนี้

๓.๑ ด้านการรักษาสภาพแวดล้อมวัดได้มีการรักษาความสะอาด ด้วยการจ้างคนงานมา ทำงานรักษาความสะอาดภายในวัดทุกวัน คนงานเหล่านั้นก็จะมีจุดรับผิดชอบของตัวเอง ต้องรักษา ความสะอาดไว้อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้วัดนั้น สะอาด ร่มรื่น พื้นที่เป็นสบาย มีความสวยงาม และ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย อยู่ทุกวัน พระครูภาวนาพิลาส มีการฝึกอบรมพระลูกวัด เจ้าหน้าที่ ภายในวัด และคนงานอยู่ในวัดให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ช่วยกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของวัด

๓.๒ ด้านการจัดกิจกรรมวัดมีการจัดกิจกรรม การปฏิบัติธรรมเป็นประจำ ได้มีการ ไหว้พระสวดมนต์นั่งสมาธิ เติบงาม และมีการเรียนรู้ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. เมื่อมาพักปฏิบัติธรรมต้องรักษาศีล๕หรือศีล๘ให้ครบถ้วนและรักษารมณ๑๐

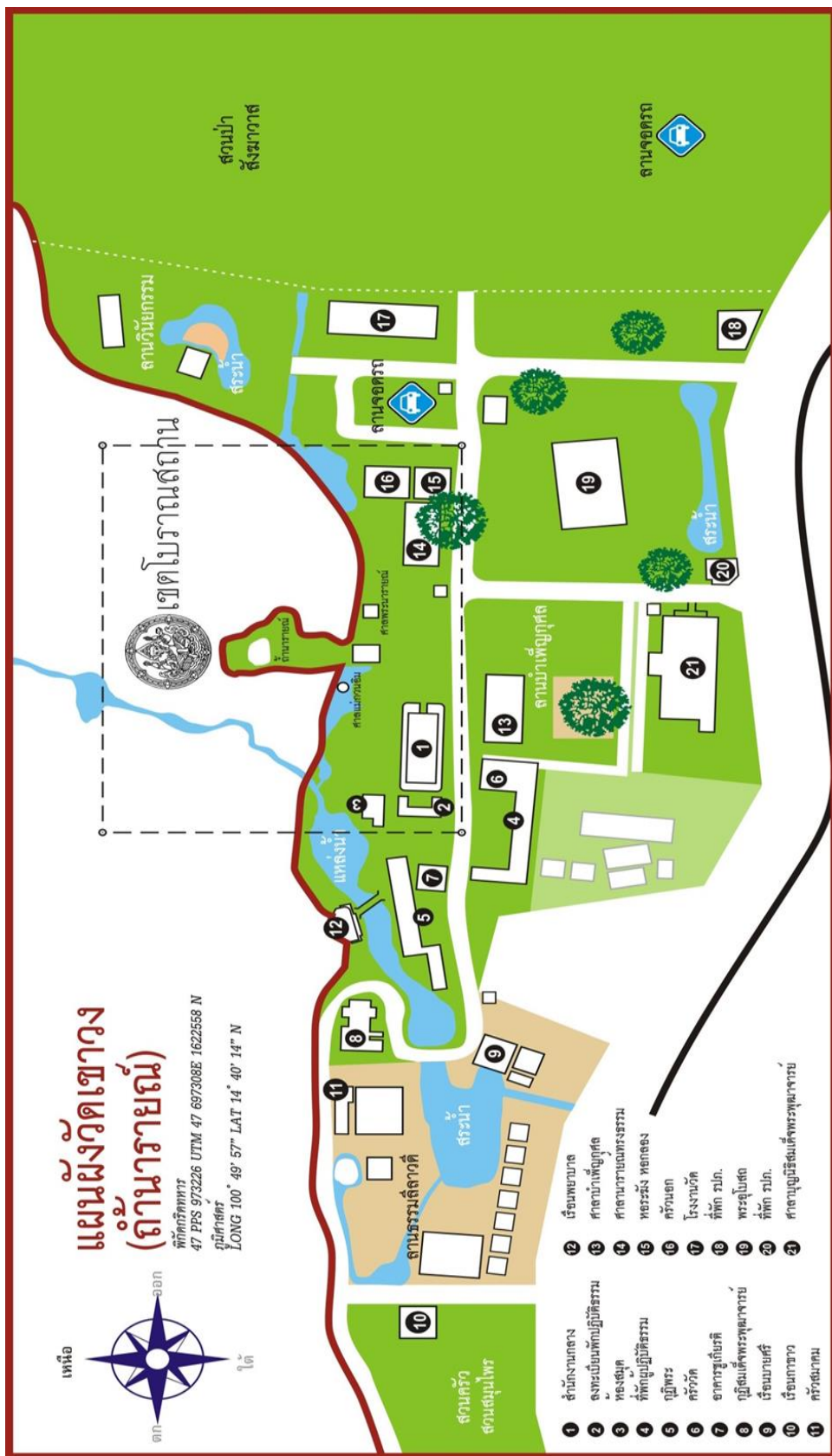
๒. ต้องร่วมกันทำกิจวัตรมีดังนี้ :

๐๔.๐๐ น. สมาทานพระกรรมฐาน เจริญภาวนา , ๐๕.๐๐ น. ทำวัตรเช้า , ๐๗.๐๐ น. รับประทานอาหารเช้า แบบมีสติ สงบ ภาวนา , ๐๘.๓๐ น. เริ่มปฏิบัติธรรมภาคเช้า, ๑๑.๐๐น.พักรับประทานอาหาร, ๑๒.๓๐น. ฝึกมน้อมนิยติ , ๑๓.๓๐น. เริ่มปฏิบัติธรรมภาคบ่าย, ๑๖.๐๐น. พักผ่อนตามอัธยาศัย, ๑๘.๐๐น. ทำวัตรเย็น สมาทานพระกรรมฐาน ๒๐.๐๐น. พระอาจารย์ตอบปัญหาสนทนาธรรม, ๒๑.๐๐น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

๓.๓ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมวัดมีหลักการพัฒนา คือรักษาภูเขาไว้ไม่ให้ถูกทำลาย โดยขอพื้นที่จากกรมป่าไม้ ให้วัดดูแลภูเขา ๑๐๐ ไร่ สิ่งที่ตามมาก็จะได้มีการ อนุรักษ์สัตว์ป่าที่อาศัย อยู่บนเขาซึ่งเป็นสัตว์ที่หายาก พร้อมกันนั้นวัดก็ได้อนุรักษ์ป่าไม้ และต้นไม้ที่หายากอีกด้วย

เมื่อมีการดำเนินการที่ดี ส่งผลให้มีการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา ผลที่ได้คือผู้คนเข้ามาวัดปฏิบัติธรรมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์พบว่า การดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวง คือ วัดต้องการให้คนที่เข้ามามีความสุข มีความสบายใจ การพัฒนามุ่งให้คนเข้ามาได้ประโยชน์ และความสุขตามที่เขาคาดต้องการตามคอนเซ็ปต์ของวัดที่เป็นโบราณสถาน วัดที่อนุรักษ์ธรรมชาติ ตรงนี้ พระครูภาวนาพิลาศอยากให้เกิดประโยชน์สุขจากกิจกรรมตรงนี้ตั้งแต่ก้าวแรกที่เข้ามา เพื่อให้สอดคล้องกัน “ส่วนใหญ่จะแบ่งเป็นระบบโดยมีการจ้างคนงานเข้ามาช่วย เพราะว่าคนที่มาปฏิบัติธรรมเยอะ คนมาช่วยในเรื่องของการทำความสะอาดดูแลต้นไม้จะแบ่งคนงานไปตามจุดต่างๆ ของวัด จุดละ ๒-๓ คน อย่างที่โบสถ์ก็จะให้เขาดูแลเรื่องความสะอาดที่ต่างๆ แต่ละพื้นที่ก็จะมีจุดรับผิดชอบของตัวเองไป โดยเน้นเรื่องความสะอาด ห้ามไม่ให้มีสัตว์เลี้ยงภายในวัดอย่างเช่นหมาแมว เป็นต้น”^{๔๔}

^{๔๔}สัมภาษณ์ พระอภิเดช สิริวังโส, พระที่มงานภายในวัดเขาวงอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.



แผนที่วัดเขาวง (ถ้ำนารายณ์) อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

๔) การจัดการโดยใช้หลักพุทธธรรม

การจัดการสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของหลักธรรมหมายถึง การจัดการที่เน้นหลักคำสอนซึ่งเป็นหลักธรรม ที่ว่าด้วยการส่งเสริมสนับสนุนความเจริญงอกงามของชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม หรือหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกนำไปปฏิบัติเป็นผลดีต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม พุทธศาสนามีหลักคำสอนเกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกหลักจริยธรรม ที่สำคัญบางประการสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ยั่งยืนเช่น การแสดงความกตัญญูตเวที สิ่งแวดล้อมก็มีอุปการคุณต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก กล่าวคือ แผ่นดินให้ที่อยู่อาศัยที่ทำกิน แม่น้ำลำคลองให้น้ำดื่ม น้ำใช้ และเป็นแหล่งอาหาร ป่าไม้ให้ยาสมุนไพรช่วยรักษาโรคให้ความร่มรื่น การทำลายป่าก็เท่ากับการทำลายสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในป่า เพราะฉะนั้นคนดีทั้งหลายจึงควรกตัญญูต่อแผ่นดินที่เราอาศัยต่อป่า ต่อแม่น้ำลำคลองและแสดงกตเวทีคือช่วยกันดูแลรักษาสภาพของสิ่งแวดล้อม ความเมตตา กรุณา เป็นการแสดงความรัก ความปรารถนาดี และเสียสละต่อบุคคลอื่น บุคคลที่มีความรักความเมตตาจะไม่ทำลายสัตว์ป่า ไม่ทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์โลกต่างๆ ความเมตตากรุณาจะทำให้สภาพแวดล้อมไม่ถูกทำลาย ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมก็ตาม ส่วนกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวง โดยการนำเอาหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวง จากการสัมภาษณ์พระครูภาวนาพิลาส พบว่าได้มีการนำหลักธรรมมาใช้ในการกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม หลักธรรมที่ว่านั่นก็คือ หลักแห่งหัวใจพระพุทธศาสนา ๓ อย่าง

๑) ละเว้นเสียซึ่งสิ่งที่เป็นมลทิน เศร้าหมอง อันเรียกว่าบาปอกุศลทั้งหลาย เช่น มลทินของวัดที่มึนนั้น หากสะสมสิ่งซึ่งเรื้อรัง รุงรังออกเสีย เราก็จะเห็นรากเหง้าของครูอาจารย์รุ่นก่อนที่ท่านเคยสร้างไว้อย่างชัดเจนขึ้น

๒) ประกอบกุศล ทำความดีทุกทาง ทันทที่มีโอกาส คือการรักษาสิ่งที่ดีอยู่แล้วสร้างเสริมที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้น พยายามปรับปรุง แก้ไข สิ่งที่ไม่เหมาะสมกับการพัฒนา เพื่อที่จะเชิดชู พันธุ์ สิ่งซึ่งครูอาจารย์รุ่นก่อนของวัดเราทำไว้ดีแล้ว

๓) ทำจิตใจซึ่งเป็นหัวใจสำคัญต่อการพัฒนาให้ผ่องใส เบิกบาน เปิดกว้าง ไม่คับแคบต่อการรับรู้ รับฟังความเห็นรอบด้าน เพราะข้อมูลทุกอย่างนั้น ล้วนมีความสำคัญ แม้จะได้รับฟังจากคนงานกวาดลานวัดหรือจากระดับฝ่ายบริหารก็ตามเราจะได้อะไรที่ตรงและจริงที่สุด การทำใจให้ปลอดโปร่งนั้น เป็นมาจากการทำ ๒ สิ่งแรก คือ สะสางสิ่งที่เป็นมลทินออกเสีย ให้สะอาด และสร้างเสริมทั้งนิสัยและส่วนที่ควรจะเจริญ ให้เจริญยิ่งขึ้นไป ย่อมจะมีชีวิตท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ดี สุขลักษณะที่ดี เมื่อเรื่องเกี่ยวกับกายดีแล้ว จิตใจก็ย่อมดีขึ้นตามไปด้วย.

นอกจากหลักธรรม ๓ ข้อนี้แล้วเราสามารถนำเอาหลักธรรมอีกมากมายมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น หลักไตรสิกขา, หลักสัปปายะ ๗, หลักสัปปุริสธรรม ๗, หลักอิทธิบาท ๔ หลักพรหมวิหาร ๔ เป็นต้น

๕) การส่งเสริมการเรียนรู้

จากการที่ได้ไปศึกษาและสังเกตการณ์วัดเขาวงที่ผ่านมา วัดได้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ เรื่องจิตอาสา เรื่องวิถีพุทธ เรื่องสมาธิ เรื่องสุขภาพ เรื่อง ๕ ส เรื่องการรักษาความสะอาดและมีวินัย ในตัวเอง เช่น ในเรื่องของ จิตอาสา พระครูภาวนาพิลาศ จะสอนลูกศิษย์วัดทั้งพระเฝ้าและพระบวชใหม่ คนที่เข้ามาปฏิบัติธรรม และคนที่เข้ามาศึกษาดูงานเสมอว่า โดยปฏิปทาของครูบาอาจารย์ ที่ท่านอบรมสั่งสอนตาม ๆ กันมา มีอยู่สองเรื่อง คือ ให้ดำเนินชีวิต เจริญรอยตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขึ้นชื่อนักบวชต้องปฏิบัติพระกรรมฐานตามแต่กำลังวาสนา บารมีของตน แต่ไม่ให้ชวนช่วยเพื่อลากสักการะให้ปฏิบัติตนจนมั่นคงในพระรัตนตรัยและช่วยเผยแผ่ อบรมสั่งสอน ให้ผู้คนทั้งหลายเข้าถึงซึ่ง พระรัตนตรัยอย่างมั่นคง และงานอีกทางหนึ่งก็คือ ไม่ให้ทั้งปฏิปทา สาธารณประโยชน์ เหมือนอย่างครูบาอาจารย์ทำตาม ๆ กันมา ตั้งแต่สมัยพระครูวิหารกิจจานุการ (หลวงปู่ปาน วัดบางนมโค) มาจนถึงพระเดชพระคุณพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อฤๅษี วัดท่าซุง) ท่านได้ทำให้เห็นเด่นชัดเป็นตัวอย่าง และจะทำงานสาธารณะประโยชน์ตามไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ด้วยการทำความดี จิตอาสา ช่วยเหลือสังคม และรักษาสีงแวดล้อม ทำให้เขาได้เห็นคุณค่าเมื่อผู้คนที่เข้ามาวัดเห็น ก็จะเกิดความเลื่อมใสศรัทธา เป็นต้น

ในเรื่องของวิถีพุทธ ทางวัดได้มีการจัดพิมพ์หนังสือ “เสียงจากถ้ำนารายณ์” ปีละประมาณ ๓-๔ ฉบับ เพื่อเผยแพร่ข้อธรรม ข้าราชการปฏิบัติบำเพ็ญกุศล แสดงบรารับรายจ่ายและลงโมทนา รายชื่อผู้ที่มาบำเพ็ญกุศลในปีหนึ่ง ๆ แจกให้อ่านเพื่อทราบและอนุโมทนากัน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๒ จนถึงปัจจุบัน จัดงานบำเพ็ญกุศลส่งท้ายปีเก่าวิถีไทยต้อนรับปีใหม่วิถีพุทธในรูปแบบการส่งเสริม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๒ จนถึงปัจจุบัน จัดทำโครงการเข้าวัด ปฏิบัติธรรมวันอาทิตย์ เณิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ จัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง ธรรมชาติเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม และประเพณีจังหวัดสระบุรี พ.ศ. ๒๕๕๔ และปี พ.ศ. ๒๕๕๕ จัดทำโครงการศาสนาสัมพันธ์ระหว่างพุทธเถรวาทและพุทธมหายาน แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางศาสนาซึ่งกันและกัน ณ วัดเขาวง เป็นต้น

ในเรื่องสมาธิ ทางวัดจะเน้นในเรื่องของการปฏิบัติธรรม เช่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้น มาได้จัดหลักสูตรและระเบียบการปฏิบัติพระกรรมฐานอันเป็นนโยบายอันดับ ๑ ของสำนักวัดเขาวง ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรในแนวปฏิปทาของหลวงปู่ปาน วัดบางโคนม, หลวงพ่อฤๅษี วัดท่าซุง (พระราชพรหมยาน) เพื่อเผยแผ่ธรรมะให้พระภิกษุและสามเณรอารมิกชนภายในวัดและพระภิกษุ อาคันตุกะที่จรมา รวมทั้งญาติโยมอุบาสกอุบาสิกาที่มาพักปฏิบัติธรรมบำเพ็ญกุศลให้ได้รับประโยชน์ สุขตามกำลังวาสนาบารมีของแต่ละบุคคล , พ.ศ. ๒๕๓๘ จนถึงปัจจุบัน พระครูภาวนาพิลาศ ได้เผยแผ่ แนะนำการปฏิบัติธรรมให้แก่พระภิกษุสามเณร และอุบาสก อุบาสิกาที่เดินทางมาพักปฏิบัติธรรม บำเพ็ญกุศลที่วัดเขาวงจากทุกสถานที่ ไม่เลือกสายครูบาอาจารย์ ซึ่งทยอยกันมาพักปฏิบัติธรรม ตลอดปี เป็นต้น

ในเรื่องสุขภาพ ทางวัดจะเน้นในเรื่องของจิตใจ เช่น การทำจิตใจให้ผ่องใส เบิกบาน เปิด กว้าง ไม่คับแคบต่อการรับรู้ รับฟังความเห็นรอบด้าน เพราะข้อมูลทุกอย่างนั้น ล้วนมีความสำคัญ แม้จะได้รับฟังจากคนงานกวาดลานวัดหรือจากระดับฝ่ายบริหารก็ตาม เราจะได้รับข้อมูลที่ตรงและ

ที่สุด การทำให้ใจให้ปลอดโปร่งนั้น เป็นผลมาจากการทำ ๒ สิ่งแรก คือสะสมสิ่งที่เปื้อนมลทินออกเสีย ให้สะอาด และสร้างเสริมทั้งนิสัยและส่วนที่ควรจะมีเจริญ ให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ย่อมจะมีชีวิตท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ดี และสุขลักษณะที่ดี เมื่อเรื่องเกี่ยวกับกายดีแล้ว จิตใจก็ดีขึ้นไปด้วย

เรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้ ๕ ส พระครูภาวนาพิลาศคือ”ท่านได้ดำรงตำแหน่งเป็นพระสังฆาธิการและเป็นเจ้าคณะอำเภอพระพุทธรูปด้วย อาศัยตำแหน่งนี้ในการปฏิบัติงานมีการไปเยี่ยมเยียน การไปตรวจตราตามแต่ละวัด ซึ่งปีหนึ่ง ๆ จะมีโครงการของเจ้าคณะจังหวัดที่เริ่มมาตั้งแต่ปีแรกที่พระครูภาวนาพิลาศได้รางวัลที่หนึ่งของ ๕ส และหลังจากนั้นใครก็ตามวัดไหนก็ตาม ประเมินผลได้ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้ที่ได้รับรางวัลก็จะให้ทำหน้าที่เป็นกรรมการออกตรวจเยี่ยมวัดต่าง ๆ ในจังหวัดตามหัวข้อ เสนาสนะเป็นยังงี้ โบสถ์เป็นยังงี้ ถนนหนทางเป็นยังงี้ และรวมไปถึงการกำจัดขยะอะไรต่าง ๆ แล้วก็ให้คะแนนไปประเมินผล จากนั้นก็ให้คำแนะนำเขาว่าควรทำอย่างไร ปรับปรุงตรงไหนเป็นต้น ในความคิดเห็นส่วนตัวก็จะแนะนำว่า ทำอย่างนี้นะท่านไม่ต้องไปซื้ออะไรใหม่ ที่ตรงนี้ท่านเพียงแต่กวาดเก็บขยะ ของเดิมมันดีอยู่แล้วให้จัดการให้ดี และการไปตรวจเยี่ยมก็ไปในฐานะเจ้าคณะผู้ปกครองด้วย และไปในฐานะคณะกรรมการด้วย แล้วก็ไปในฐานะพระผู้ซึ่งเรียนผิดเรียนถูกมาก่อนด้วย ถึงแม้ไม่ใช่พระอาวุโสมากแต่ก็มีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับพวกนี้มาก่อน ก็ไปชี้แนะ พูดคุย เยี่ยมเยียนกันและปฏิบัติมาอย่างนี้ประจำทุก ๆ ปีจะมีโครงการของสระบุรีเป็นโครงการที่น่าภาคภูมิใจของคณะสงฆ์สระบุรี ด้วยเป็นที่กล่าวกันในคณะสงฆ์ภาคสองว่าคณะสงฆ์ที่สระบุรีทำแล้วได้ผล หรือที่รู้จักกันว่าเป็นการมาดูงาน ๕ส ให้มาดูที่วัดเขาวงและเวลาใครมาจังหวัดสระบุรีก็จะบอกในทำนองนั้น”^๙

การกล่าวมาแต่ละประเด็นนั้นซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ว่าการถ่ายทอดให้โยมที่มาใช้สถานที่ที่เขาเห็นหรือขับรถเข้ามาใจเขาก็เริ่มเปิดรับแล้ว อาการที่ว่าเห็นใจเขาเปิดเขาเกิดมีความสุขขึ้นและเห็นความรุ่มร้อนต่างกันจากสภาพข้างนอกที่พระครูภาวนาพิลาศทำให้เขาดู ถ้าใครเขาถามท่าน ๆ ก็จะตอบว่าทำให้เขาดูมันมีเรื่องเดียวที่ชัดเจนที่สุดคือทำให้เห็นว่าทำอย่างนี้แล้วมันเกิดผลอย่างนี้และถ้าไปบอกเขาด้วยทฤษฎีเขาก็ไม่เชื่อ หรือจะเชื่อเขาก็จะมีแนวทางของเขาเอง^{๑๐} เรื่องอะไรก็ตามแต่ลงมือทำทุก ๆ อย่างงานของวัดทำแล้วต้องทำให้เสร็จได้ด้วยตัวเอง“ส่วนเกณฑ์ชีวิตของวัดเขาวงจะดูที่กัจจัตรา ความสม่ำเสมอในการทำทุกเรื่อง กิจวัตรในที่นี้ไม่ใช่แค่สวดมนต์ทำกรรมฐานอย่างเดียว รวมไปถึงการใช้ชีวิตตั้งแต่เช้าถึงเย็นว่ามันเป็นประโยชน์กับตัวเองขนาดไหนและเป็นประโยชน์กับคนอื่นขนาดไหน”^{๑๑}ถ้าเป็นประโยชน์กับคนอื่นไม่เกร็งไม่ขัดข้องและอย่างน้อย ๆ ก็ทำตัวเองให้เป็นประโยชน์ แต่ที่ยากกว่านั้นคือการสร้างคนสร้างยากที่สุด เพราะว่าคนนั้นมีความคิดส่วนตัวมันมันคิดไม่ได้มันก็ขึ้นตามที่เรารู้สึกที่เราจับวางตามที่ต่าง ๆ แต่ว่าคนเวลาเรารู้สึกแล้วไม่ได้อยู่กับที่ ด้วยเหตุที่คนนั้นมีกิเลส การบริหารวัดถึงว่างานหนักที่สุดของวัดและการบริหารจัดการ

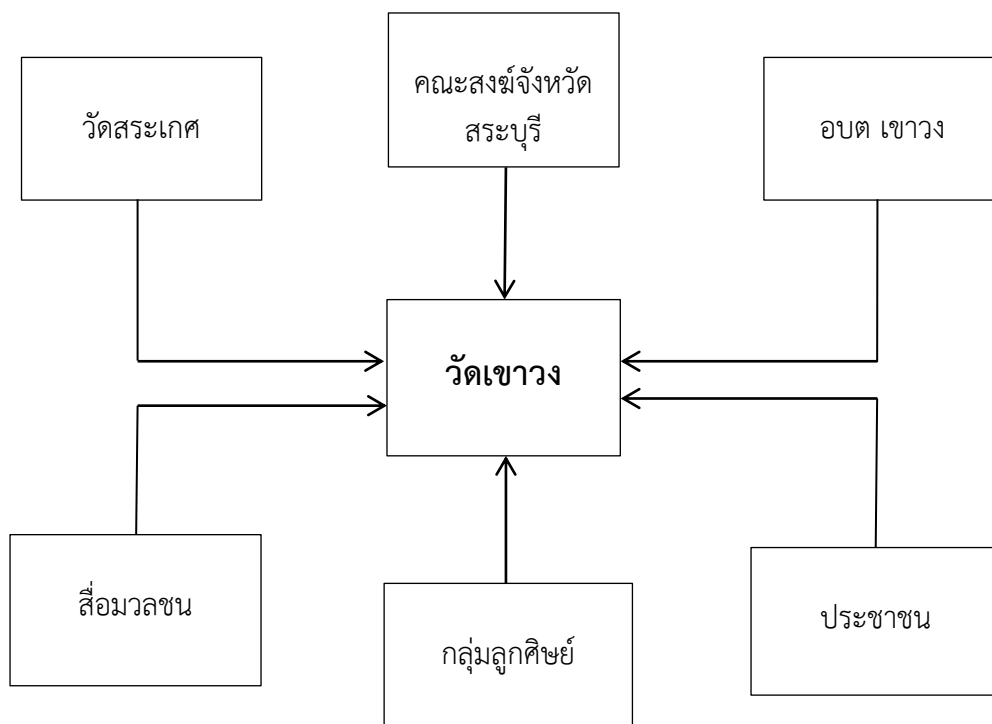
^๙สัมภาษณ์ พระปลัดนิพนธ์ โชติธมโม, รองเจ้าอาวาส วัดเขาวง อำเภอพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๐}สัมภาษณ์พระวิชาวิวัฒน์ อาทโร, พระลูกวัดเขาวง อำเภอพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

ทุกที่ คือการบริหารคน เพราะฉะนั้นเราจำเป็นต้องส่งเสริมให้คนมาเรียนรู้งานที่เราทำมา ด้วยการไปตรวจดูวัดอื่นที่จังหวัดของเราส่งเสริมให้วัดต่าง ๆ เอาเป็นแบบอย่างอีกด้วย

๖) การส่งเสริมการมีส่วนร่วม

จากการไปศึกษาวัดเขาวง เรื่องการมีส่วนร่วมมาจากหลายภาคส่วน ภาคส่วนสำคัญที่สุดคือ คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี อบต. เขาวง กลุ่มลูกศิษย์ สื่อมวลชน ประชาชน วัดสระเกศ ดังนี้



แผนภูมิที่ ๔.๓ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของวัดเขาวง

จากแผนภูมิสามารถอธิบายได้ ดังนี้

วัดเขาวง มีส่วนร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี เพราะว่าการเป็นวัดเขาวงดังที่เราเห็นทุกวันนี้มาจากคณะสงฆ์ ที่สำคัญคือ เจ้าคณะจังหวัดสระบุรีเป็นต้น ที่ท่านมีส่วนช่วยให้วัดเขาวงได้กลายเป็นวัดต้นแบบของการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้วยการนำเอาระบบ ๕ ส มาใช้ในระบบของวัดเป็นจังหวัดแรก “โดยเจ้าคณะจังหวัดสระบุรีท่านเป็นพระรูปแรกของไทยที่นำเอาระบบ ๕ ส ของส่วนราชการมาใช้ภายในวัดปีแรกที่ออกไปประชุม ให้วัดต่าง ๆ จัดการ ๕ ส และวัดเขาวงได้รางวัล ๕ ส เป็นวัดแรกของจังหวัด แล้วพระครูภาวนาพิลาศก็ถูกแต่งตั้งเป็นกรรมการ ซึ่งปีหนึ่ง ๆ จะออกตรวจวัดต่าง ๆ สามครั้ง ๕ ส ครั้งที่สี่ก็ออกไปตรวจระดับจังหวัดอำเภอก็ตรวจของตัวเอง จังหวัดก็ไปตรวจระดับเพื่อให้รางวัล อันดับ ๑, ๒, ๓ ดีเยี่ยม ประกาศให้รางวัลส่งเสริมแล้วก็จัดงานในที่ประชุม และให้วัดที่ไม่ผ่านนั้นมาอบรม พระครูภาวนาพิลาศเป็นกรรมการคนหนึ่งซึ่งต้องไปออกตรวจทุกวัดไม่ให้ซ้ำที่ชนะก็ต้องออกไปเป็นกรรมการรับผิดชอบในเขตอำเภอ”พระครูภาวนาพิลาศก็มีส่วนในการ

แนะนำ”^{๑๒} หลังจากทีวัดเขาวงได้มีส่วนร่วมกัจังหวัดสระบุรีก็กลายมาเป็นวัดต้นแบบ เป็นวัดปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๖ ของจังหวัดสระบุรี พ.ศ. ๒๕๔๒ วัดเขาวงได้ถวายเป็นวัดร่วมมือกับคณะสงฆ์อำเภอพระพุทธบาทให้ใช้สถานที่สวนป่าธุดงค์ของวัดในการอบรมธรรมนัักศึกษาประชาชน และข้าราชการหน่วยงานต่าง ๆ และร่วมมือกับคณะสงฆ์เช่นนี้ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

วัดเขาวง มีส่วนร่วมกั อบต ด้วยการอำนวยการอำนวยความสะดวกให้กัวัดในบางเรื่อง เช่น ด้านการบริหารงาน การดูแลความปลอดภัย การจัดกิจกรรมสำคัญภายในวัด และการอำนวยความสะดวกในเรื่องของการจัดการสิ่งแวดล้อม ดูแลรักษา ภูเขา ต้นไม้ สัตว์ป่า อนุรักษ์ และรักษาไว้ให้คงอยู่เป็นธรรมชาติอย่างนี้ตลอดไป

วัดเขาวง มีส่วนร่วม กัวัดสระเกศ คือ ปัจจุบันโดยการนำของเจ้าประคุณสมเด็จพะพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) และท่านเจ้าคุณพระพรหมสิทธิ (ธงชัย สุขญาโณ) แห่งวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ท่านได้ให้ความเมตตาอุปถัมภ์ ให้วัดเขาวง ได้พัฒนาขึ้นมาสู่สภาพวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น ได้รับขึ้นเป็นโบราณสถานวัดเขาวง (ถ้ำนารายณ์) เพื่อพัฒนาและรักษาไว้เป็นมรดกและวัฒนธรรมศาสนาของชาติสืบไป และเจ้าประคุณสมเด็จพะพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ท่านยังให้ความเมตตาเป็นประธานในพิธีผูกพัทธสีมา ณ อุโบสถวัดเขาวง อีกด้วย

ส่วนประชาชน กลุ่มลูกศิษย์ และสื่่อมวลชน ก็ได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือประชาสัมพันธ์ โดยการต่อต้านให้ยุติการกระเบิดหิน ที่ทำลายภูเขาทำลายสิ่งแวดล้อมในบริเวณใกล้วัด ประชาชนที่มาปฏิบัติธรรมเมื่อเห็นสภาพวัดเต็มไปด้วยฝุ่นละออง ไม่สามารถปฏิบัติธรรมได้จึงร่วมใจกันต่อต้านไม่ให้ระเบิดภูเขาอีกต่อไป และร่วมกับกลุ่มลูกศิษย์ คือกลุ่มคนรักภูเขาได้ช่วยกันประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ต่าง ๆ อย่างเฟสบุ๊ค เป็นต้น ประจานประท้วงไม่ให้ระเบิดหินอีกต่อไป สื่่อมวลชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยการมาทำข่าวต่อต้านการกระเบิดหิน หลังจากนั้นฝุ่นละอองก็ลดน้อยลงทำให้สภาพแวดล้อมบริเวณนั้นดีขึ้น วัดก็จะมีโอกาสพัฒนาและรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างเต็มที่ตลอดไป^{๑๓}

จากการมีส่วนร่วมของบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้สรุปมา ทำให้วัดเขาวงมีเกณฑ์ชีวิตที่ดีขึ้น ผลลัพธ์ที่ได้จะเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม จนกลายเป็นวัดต้นแบบของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี และที่สำคัญคนที่มาปฏิบัติธรรม มาท่องเที่ยว ศึกษาธุงานก็จะได้รับประโยชน์จากส่วนที่วัดได้ทำสำเร็จ ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และพัฒนาให้วัดดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมประชาชนที่มาวัดแห่งนี้ส่วนมากจะเป็นคนที่มาปฏิบัติธรรม^{๑๔} ที่เป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่ลวงปู่ลวงพ่อฤษีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งพระครูภาวนาพิลาศเคยสอนกัมมัฏฐานอยู่วัดท่าซุงมาก่อนและย้ายมาที่นี่ทั้งพระและฆราวาสที่สนใจฟังพระครูภาวนาพิลาศบรรยายธรรม เวลาเขาเหล่านั้นเข้ามาก็จะถามพระครูภาวนาพิลาศว่าได้ต้นโพธิ์ต้องการที่นัังของพระหรือที่ต่าง ๆ อย่างจะเพิ่มเสริมตรงไหนแล้วเขาก็ร่วมทำบุญบริจาคเช่นต้นไม้ที่นััง

^{๑๒}สัมภาษณ์ พระครูภาวนาพิลาศ (วัชรชัย อินทวโรโส),๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระทรงศักดิ์ สุทธิญาโณ, พระที่มงานภายในวัดเขาวงอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี , ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๔}สัมภาษณ์นางสาว อภิสรา จุลพันธ์, เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์วัดเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

นั่งเป็นหินใต้ต้นไม้ก็มาจากลูกศิษย์ซึ่งเป็นญาติโยมที่มาปฏิบัติธรรมช่วยซื้อช่วยบริจาคกัน การบอกบุญคือการที่เราทำกัมมัฏฐาน และใช้ชีวิตอยู่แบบปกติของเราแต่ทำอย่าได้หยุดหย่อนพอมีคนเห็นจะถามว่าพระครูภาวนาพิลาศทำอะไร กะท่อมที่ท่านกำลังทำอยู่นั้นหลังละเท่าไร เมื่อได้คำตอบว่าหลังละหนึ่งหมื่นบาทก็จะบริจาคปัจจัยเป็นค่าสร้าง พุดโดยรวมแล้วรายได้ที่นำมาสร้างวัดนี้ได้มาจากญาติโยมที่มาปฏิบัติธรรม เจริญกัมมัฏฐาน และจากลูกศิษย์ต่าง ๆ ส่วนมากการพัฒนาวัดนี้เราช่วยตัวเองด้วยแรงบุญแรงศรัทธาของลูกศิษย์ ทั้งช่วยในเรื่องการปกป้องและเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ การที่จะทำให้ลูกศิษย์มาช่วยกันมาก ๆ นั้น คือเราทำความดีให้ต่อเนื่องทำให้คนเห็น ถ้าทำด้วยความตั้งใจและความเคารพ จะเป็นการเชิญชวนโดยอัตโนมัติ”^{๑๕}

๔.๓ ผลการศึกษาเกณฑ์ชีวิตและผลลัพธ์ การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวง

ผลการศึกษาเกณฑ์ชีวิตและผลลัพธ์ การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวงนั้น พบว่า วัดเขาวงได้นำแนวคิด เกณฑ์การประเมินของวัดพัฒนาตัวอย่าง ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำขึ้นมาเป็นแนวทางในการจัดเกณฑ์ชีวิตในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกณฑ์ชีวิตของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำประกอบ ๖ องค์ประกอบ ตัวชี้วัดจำนวนมาก ดังนี้

องค์ประกอบ	เกณฑ์ชีวิต	หมายเหตุ
๑.ด้านสาธารณูปการ	๑.๑ บริเวณวัด มีสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นและเหมาะสม ส่งเสริมสภาพความเป็นร่มเย็นสถาน	
	- ป้ายชื่อวัด	
	- แผนที่วัด	
	- ป้ายเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ของวัด	
	- ป้ายเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทั่วไป	
	- ป้ายประวัติวัดโดยย่อ	
	- ป้ายนิเทศข้อมูล	
	- ป้ายคติธรรม พุทธภาษิต	
	- มุมหนังสือเพื่อส่งเสริมการอ่าน	
	๑.๒ การปรับปรุง พัฒนา ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในวัด	
	- บริเวณวัดสงบ ร่มรื่น	
	- มีการจัดบริเวณวัด สถานที่ เป็นระเบียบ	
	- มีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย	
	- มีบริเวณปลูกดอกไม้ ไม้ประดับ เพื่อความร่มรื่น สวยงาม	
	- มีการจัดพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน	
	๑.๓ ความสะอาด/ความมั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะ	

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูภาวนาพิลาศ (วัชรชัย อินทวโร), ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

องค์ประกอบ	เกณฑ์ชี้วัด	หมายเหตุ
	วัดมีสิ่งปลูกสร้าง และอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ประกอบด้วย	
	- อุโบสถ	
	- กุฏิ	
	- ศาลา	
	- เมารุ	
	- วิหาร	
	- ห้องสมุด/พิพิธภัณฑ์	
	- ถนนและทางเท้าภายในวัด	
	- เจดีย์	
	- รั้ววัด/กำแพงวัด	
	๑.๔ การบริหารจัดการและดูแลศาสนสมบัติของวัด	
	-มีการจัดทำบัญชีการเงินของวัด	
	-มีการจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัด	
	-มีการแต่งตั้งไวยาวัจกรของวัด	
	-มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวัด	
๒. ด้านการปกครอง	๒.๑ มีการจัดทำระเบียบปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับบุคลากรภายในวัดและผู้มาทำกิจกรรมที่วัด	
	-มีระเบียบปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุสามเณร	
	- มีระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยในวัด	
	-มีระเบียบปฏิบัติสำหรับบุคคลที่เข้าร่วมหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด	
	๒.๒ มีการวางแผนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ	
	-เจ้าอาวาสได้มีการมอบหมายหน้าที่บุคลากรภายในวัดตามความรู้ความสามารถ	
	- จัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด	
	-จัดทำประวัติวัดไว้เป็นหลักฐาน	
	- จัดทำสมุดเยี่ยม	
	๒.๓ การพัฒนาและสวัสดิการ	
	-มีการประชุมอบรมพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด	
	-มีการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด	
	-มีการประชุมคณะกรรมการวัดสม่ำเสมอ	
	-มีการวางแผนการดำเนินงานและโครงการพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง	

องค์ประกอบ	เกณฑ์วัด	หมายเหตุ
๓. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๑ การจัดการ/จัดให้มี เพื่อการศาสนศึกษา	
	-จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในวัด	
	-จัดสอนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ภายในวัด	
	-จัดพระภิกษุไปสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา	
	-จัดให้มีโครงการปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด	
	-จัดห้องสมุดทางพระพุทธศาสนาในวัด	
	๓.๒ การส่งเสริมการศาสนศึกษา	
	-ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรม	
	-ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและบุคลากรในวัดศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา	
	-ส่งเสริมให้ศิษย์วัดได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง	
๔. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔.๑ การจัดตั้งโรงเรียน ศูนย์อบรม ชมรมต่าง ๆ ในวัด	
	-จัดตั้งโรงเรียนหรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์	
	-จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ศีลธรรม	
	-จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ	
	-จัดตั้งชมรมต่างๆ เพื่อรวมกลุ่มที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอื่น	
	๔.๒ การส่งเสริมหรือสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์	
	-ส่งเสริม/สนับสนุน ด้านการศึกษาให้กับโรงเรียนหรือหน่วยงานราชการต่าง ๆ	
	-ส่งเสริม/สนับสนุนประชาชนในการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ	
	-ส่งเสริม/สนับสนุนกองทุนการศึกษาต่าง ๆ แก่เด็กยากจน หรือผู้ด้อยโอกาส	
	๕.๑ มีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น	
๕ ด้านการเผยแผ่	-ทำบุญตักบาตร	
	-แสดงธรรมเทศนา	
	-ปฏิบัติธรรม	
	-การเวียนเทียน	
	-การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	
	๕.๒ มีการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญสถาบันพระมหากษัตริย์	

องค์ประกอบ	เกณฑ์วัด	หมายเหตุ
	- ทำบุญตักบาตร	
	- แสงธรรมเทศนา	
	-ปฏิบัติธรรม	
	-การเวียนเทียน	
	-การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ	
	๕.๓ มีการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญตามประเพณี/ท้องถิ่น	
	- ทำบุญตักบาตร	
	- การแสดงธรรมเทศนา	
	- การปฏิบัติธรรม	
	- กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม/ประเพณี	
	- การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางประเพณี/ท้องถิ่น	
	๕.๔ พระภิกษุสามเณรของวัด ทำหน้าที่อบรมส่งเสริมศีลธรรม เช่น ตามโรงเรียน หน่วยงานราชการเอกชนหรือประชาชนตามหมู่บ้านต่าง ๆ	
	๕.๕ บุคลากรของวัดทำหน้าที่เป็นบุคลากรเผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น เป็นพระธรรมทูตพระวิปัสสนาจารย์ พระจริยานิเทศน์ เป็นต้น	
	๕.๖ มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางพระพุทธศาสนา เช่น วิทยูทูป การแจกหนังสือธรรมะซีดีธรรมะ หอกระจายข่าว เป็นต้น	
	๕.๗ ภายในวัดมีมุมเรียนรู้พระพุทธศาสนา เช่น มุมหนังสือ/ห้องสมุด ป้ายพุทธศาสนสุภาษิต เป็นต้น	
	๕.๘ มีการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชน ประชาชนทั่วไป เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บวชนЕКซ์มมจาริณี ค่ายคุณธรรม ฯลฯ	
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๖.๑ การให้ความช่วยเหลือ/สงเคราะห์ด้านต่าง ๆ แก่ประชาชน	
	- สงเคราะห์ผู้ยากไร้	
	- ช่วยเหลือผู้ประสบภัย	
	- ระวังข้อพิพาท/ข้อขัดแย้งของชาวบ้าน	
	- อื่น ๆ (ระบุ).....	
	๖.๒ การมีส่วนร่วม/สนับสนุน ด้านการสาธารณสงเคราะห์	
	- การให้ใช้สถานที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ	

องค์ประกอบ	เกณฑ์ชี้วัด	หมายเหตุ
	- การจัดตั้งมูลนิธิ/กองทุนเพื่อการกุศล	
	- การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมอาชีพประชาชน	
	- มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางราชการ	
	๖.๓ การสร้างเครือข่าย/แนวร่วม/อาสาสมัคร/จิตอาสา เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ	
	- วัดสร้างเครือข่ายการดำเนินงานด้านสาธารณะกับองค์กรต่าง ๆ	
	- วัดส่งเสริม/สนับสนุน ให้มีจิตอาสา เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา	
	- วัดจัดให้มีอาสาสมัคร/แนวร่วม ในการสอดส่อง ดูแล และพิทักษ์พระพุทธศาสนา	
	๖.๔ การมีส่วนร่วมของประชาชน/ส่วนราชการ	
	- วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน	
	- ส่วนราชการให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ	

ตารางที่ ๔.๒ ตัวอย่าง แบบประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานการพัฒนาวัดจัดทำขึ้นเพื่อ
ประเมินวัดที่ผ่านเกณฑ์การพัฒนาตามมาตรฐานของปี พ.ศ. ๒๕๕๔

จากการที่มีเกณฑ์ชี้วัดประเมินวัดที่ผ่านมา ตามเกณฑ์การพัฒนาวัดตามที่คณะสงฆ์กำหนด ๖ ด้าน คือ ด้านสาธารณูปการ ด้านการปกครองด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ด้านการเผยแผ่ และด้านสาธารณสงเคราะห์รวมทั้ง ๖ ด้านนี้เป็นเกณฑ์ที่นำไปประเมินวัดต่าง ๆ ตามมาตรฐานของ สพศ. เพราะฉะนั้นวัดเขาวงก็ได้ผ่านการประเมิน และได้รางวัล ๕ ส เป็นวัดแรกของจังหวัดสระบุรี สาเหตุเพราะได้รับการสนับสนุนของหลายๆ ภาคส่วน เช่น คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี หลังจากนั้นวัดเขาวงก็ได้พัฒนา จนมีเกณฑ์ชี้วัด และได้ผลลัพธ์ที่ดี ด้วยเหตุนี้วัดเขาวง ได้สร้างเกณฑ์ชี้วัดของตัวเองขึ้น โดยการนำเกณฑ์ชี้วัดของของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มาเป็นบรรทัดฐานในการสร้างเกณฑ์ชี้วัดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาวัด การพัฒนาสังคม และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังตารางต่อไปนี้

เกณฑ์ชี้วัดหลัก	เกณฑ์ชี้วัดย่อย	ผลลัพธ์
ด้านกายภาพ	- มีความสะอาด - ปลอดภัย - ถูกสุขลักษณะ - พื้นทึ่สีเขียว - เป็นระเบียบ	- สวยงาม - ร่มรื่น - เป็นสัปปายะ - เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม
ระบบบริหาร	- มีการวางแผน - มีการจัดการ - มีนโยบายที่ดี - มีการมอบหมาย - มีการวางระบบที่ดี - มีการแยกขยะที่ดี - มีกฎระเบียบที่ชัดเจน - มีการติดตามผล - มีการปรับปรุงแก้ไข - มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วม - มีการส่งเสริมการเรียนรู้	- มีความเป็นระบบระเบียบมากขึ้น - เหมาะแก่การเรียนรู้ - มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม - เป็นวัดต้นแบบของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในระบบ ๕ส - เป็นพุทธอุทยาน
สภาวะจิตใจ	- มีสุขภาพดี - มีอารมณ์มั่นคง และสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี - มีความสดชื่น เบิกบาน แจ่มใส ไม่เครียด - มีความรู้สึกรู้สีก่อผู้อื่นในแง่ดี มองโลกในแง่ดี	- มีความสุขทางกายและทางจิตใจ - สภาพร่างกายมีความสมบูรณ์แข็งแรง - ร่างกายไม่ทุพพลภาพ - ความเจริญทางด้านร่างกายเป็นไปตามปกติ
ปัญญา	- มีการเรียนรู้ใหม่เกิดขึ้น - มีเมตตา ต่อทุกสิ่ง - มีจิตอาสาขอช่วยเหลือ	- มีความคิดชีวิตที่ดีขึ้น - มีผลดีต่อคนในสังคม - มีจิตใจที่อนุรักษสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ ๔.๓ เกณฑ์ชี้วัดและผลลัพธ์

หลังจากมีเกณฑ์ชี้วัดแล้วทางวัดได้มีการปรับปรุงพัฒนา จนได้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างและได้รับรางวัลต่าง ๆ อีกมากมาย ดังนี้

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับรางวัลพระราชทานเสาเสมาธรรมจักร สาขาส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้รับรางวัลวัดพัฒนาตัวอย่าง, พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับรางวัลวัดป่าภูมิรักษ์ รองชนะเลิศอันดับ ๑, พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับรางวัลวัดที่มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขามนุษยศาสตร์ศาสนา จังหวัดสระบุรี, พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้รับรางวัลวัดมีผลงานพัฒนานโยบาย ๕ ส ในวัดเป็นอันดับที่ ๑ จังหวัดสระบุรี, พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้รับรางวัลวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น และ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้รับรางวัลสำนักปฏิบัติธรรมของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติแห่งที่ ๖ จังหวัดสระบุรี จากที่วัดได้รางวัลต่าง ๆ ซึ่งรวมไปถึงเจ้าอาวาสวัดคือ พระครูภาวนาพิลาส ได้สร้างวัดขึ้นมาและได้ปรับปรุงฟื้นฟูสิ่งต่างขึ้นในวัดโดยเฉพาะเรื่องของการจัดการสิ่งแวดล้อม ท่านก็ได้รับรางวัล ดังนี้ พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้รับรางวัลอุทยานการศึกษาดีเด่นระดับอำเภอ จากนายประยูรพรหมพันธุ์ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสระบุรี, พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับรางวัลพระราชทานเสาเสมาธรรมจักรสาขาส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้รับรางวัลวัดพัฒนาตัวอย่างประจำปี ๒๕๔๒ จากกรมการศาสนา, พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับรางวัลรับคัดเลือกให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมสาขามนุษยศาสตร์ด้านศาสนา จังหวัดสระบุรี และ พ.ศ. ๒๕๔๖ ปัจจุบันเป็นกรรมการตรวจและประเมินผลการพัฒนาตามโครงการ ส่งเสริมกิจกรรม ๕ ส ในวัด จังหวัดสระบุรี^{๑๖} และนี่คือผลลัพธ์ที่เกิดจากการพัฒนาวัดของพระครูภาวนาพิลาส ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน

ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ พระปลัดนิพนธ์ รองเจ้าอาวาสว่า “อย่างที่วัดได้รับรางวัล ๕ ส อันดับหนึ่งของจังหวัด เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าในสิ่งที่เราทำมานี้ถูกต้องหรือไม่ ที่ทำมาก่อนเริ่มมาจากกัมมัฏฐาน พื้นฐานมาจากกัมมัฏฐานทนไม่ได้ที่เราเดินไปตามทางเห็นขยะซึ่งถูกทิ้งไว้ผิดที่ผิดทาง เมื่อเราเห็นแล้วก้มลงเก็บฝึกให้เป็นนิสัยทำให้เป็นระเบียบของสำนักว่าเดินไปเห็นสิ่งที่มันไม่ควรไม่งามอยู่ตรงไหนก็ให้เก็บทิ้งเสีย”^{๑๗} “ที่นี้เป็นบ้านของเราพอเราทำตัวอย่างให้เห็นคนที่เข้ามาเป็นแขกเขาก็ทำตามการจัดการเรื่องพวกนี้มีมาก่อนระบบที่จะเอามาใช้แต่เราทำแบบเป็นไปตามธรรมชาติของจิตไม่ได้มีทิศทางแต่ก็ทำเพราะเราปฏิบัติกัมมัฏฐานฝึกให้ใจมันทนไม่ไหว เมื่อเราทำถึงขนาดนี้แล้วผลที่ได้คือ วัดเรามีความสะอาด ร่มรื่น พื้นที่เป็นสับปายะ มีความเป็นระเบียบ แม้กระทั่งพื้นที่จอดรถของเราก็เป็นระเบียบ เป้าหมายของเราคืออยากให้คนที่เขามานั้นมีความสุขตั้งแต่ก้าวแรกที่เข้ามาวัด เมื่อเขาเข้ามาวัดจะไม่เข้าถึงหลักการปฏิบัติอย่างแท้จริง จะไม่ได้ความสุขจากการฟังธรรมอย่างเต็มที่ แต่อย่างน้อยก็ให้เขาได้ความสุขจากการมานั่งมาใช้สถานที่นี้ ได้คลายความทุกข์ได้รับความสุขกลับไปแทน เท่านั้นวัดเราก็คือว่าประสบผลสำเร็จแล้ว”^{๑๘}

^{๑๖} คณะสงฆ์วัดเขาวง (ถ้ำนารายณ์), พระครูภาวนาพิลาส (วัชรชัย อินทวิโส), หน้า ๑๖.

^{๑๗} สัมภาษณ์พระปลัดนิพนธ์ โชติธมโม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๘} สัมภาษณ์พระวโรดม วรสุทธิ, พระลูกวัดเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

ส่วนในเรื่องของนักท่องเที่ยวก็จะมีเรื่อย ๆ คนจะมาเยอะช่วงเสาร์อาทิตย์ ส่วนมากคนที่มาเที่ยววัดเขาวงเขาจะมาดูเรื่องสภาพแวดล้อมของวัดและความสะอาด^{๑๙} “ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เรื่องการจัดการของวัดจะเป็นระเบียบเป็นพิเศษไม่วางของไว้ระเกะระกะคนที่เข้ามาวัดก็จะรู้สึกร่มรื่น เย็นสบายจะมีความรู้สึกว่าคนละเรื่องกับที่ข้างนอกรอบๆข้างวัดนั้น เพราะมันจะมีโรงงานปูนอยู่ใกล้ๆ กัน เวลาเข้ามาวัดได้เข้าไปในถ้ำจะมีไอน้ำอยู่ตลอดคือเหมือนถ้ำติดแอร์ช่วงฤดูร้อนเข้าไปข้างในก็จะรู้สึกเย็นสบายใจ โดยสภาพแวดล้อมเวลาให้คนเข้ามาในวัดไม่ว่าจะมาเที่ยวหรือมาปฏิบัติธรรม”^{๒๐} “ประเด็นแรกเลยก็คือ ให้คนได้มีความสุขความสงบแรกที่ได้เห็นสถานที่แค่ว่าได้เห็นสถานที่ก็มีความสุขไปในลำดับหนึ่งแล้ว พอได้เข้ามาปฏิบัติตามหลักสูตรที่วัดวางไว้ให้ก็ถึงได้มีความสุขจากการปฏิบัติจากการฟังธรรมให้มีความสุขยิ่งๆ ขึ้นไป แล้ววัดเราก็เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม วัดจะค่อนข้างระเบียบเข้ม คือ ไม่ให้สูบบุหรี่ ผู้หญิงก็ห้ามนุ่งสั้น ห้ามเดินทานอาหาร เวลาเดินชมสถานที่ก็ห้ามส่งเสียงดัง เพราะจะไปรบกวนคนที่เข้ามาปฏิบัติธรรม”^{๒๑} “วัดก็จะมีช่วงเวลาเปิดธรรมะให้คนมาปฏิบัติธรรมฟังและคนที่มาเที่ยวก็ได้ฟังด้วย เพราะสถานที่วัดติดลำโพงทั่ววัดเวลาเปิดธรรมะบริเวณวัดก็จะได้ยินหมดเลย คนที่ไม่ได้ปฏิบัติธรรมมาวัดก็ได้ฟังธรรมะด้วยเป็นการปฏิบัติไปในตัว และสามารถทำให้คนเข้าถึงธรรมได้ง่ายขึ้น”^{๒๒}

^{๑๙} สัมภาษณ์นางสาวน้ำฝน เมืองแมน, พนักงานร้านค้าวันยังค่ำวัดเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

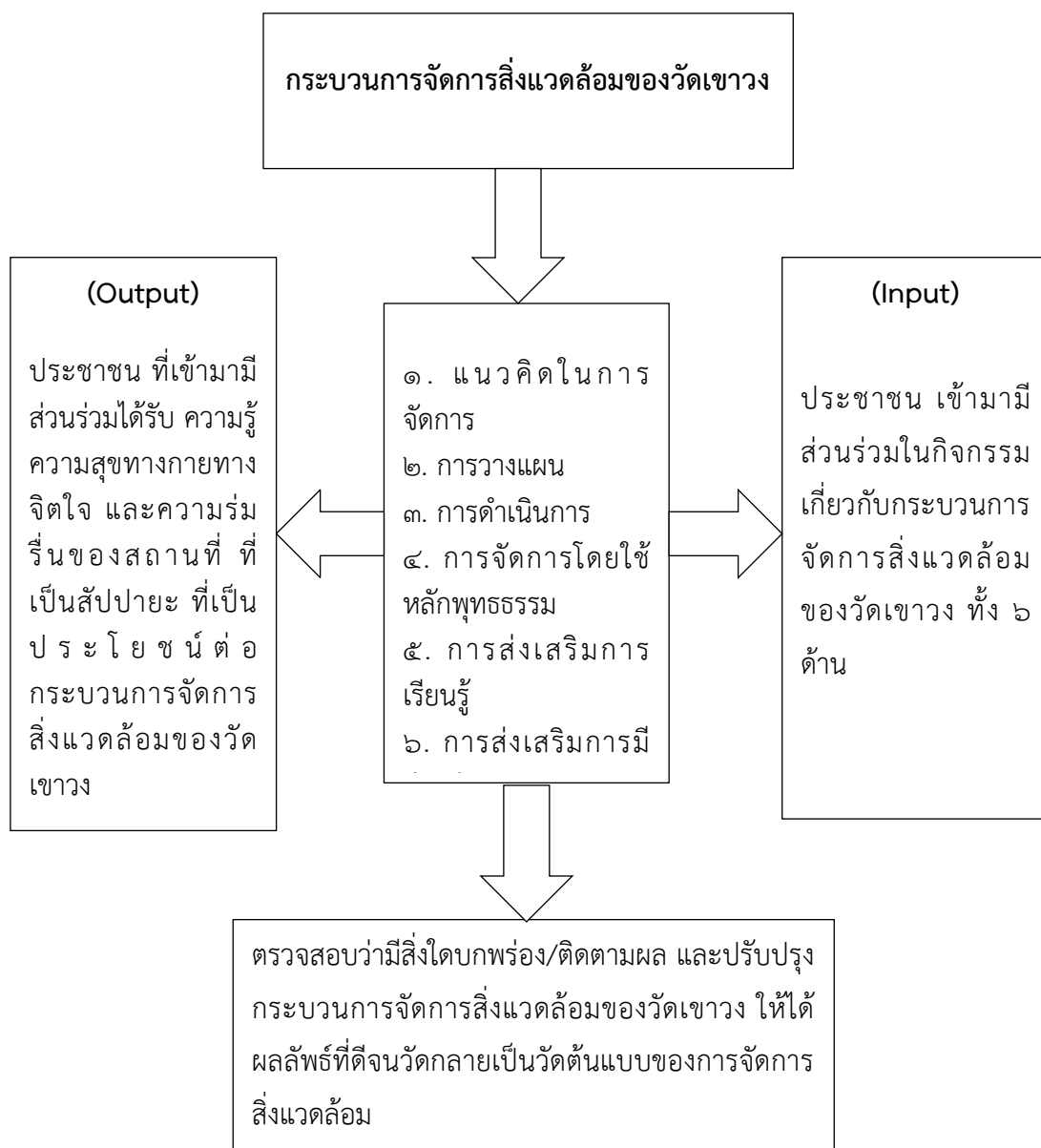
^{๒๐} สัมภาษณ์ นางสาวสมพร ยี่สุนทอง, พนักงานร้านค้าวันยังค่ำวัดเขาวง อำเภอพระพุทธบาทจังหวัดสระบุรี, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๒๑} สัมภาษณ์นางสาวสุทาร์ตน์ เกษศรีทอง, พนักงานร้านค้าวันยังค่ำวัดเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระนพฐนันท ญาณวิโร, พระที่มงานภายในวัดเขาวงอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การศึกษากระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปเป็นแผนภูมิองค์ความรู้ได้ดังนี้



แผนภูมิที่ ๔.๔ องค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การศึกษากระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวง อำเภอ พระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ

กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวง ก็คือการจัดการที่เป็นขั้นตอน เป็นระบบโดย นำไปสู่แนวคิดในการจัดการ คือการนำเอาหลักธรรมต่าง ๆ มาใช้ โดยเฉพาะหลักสัปปายะ เพราะให้เกิดความสะอาดสบายสถานที่เป็นสัปปายะ สะอาด ร่มรื่น นำไปสู่การวางแผนก่อนที่จะมีการวางแผน นั้น เพราะว่าพระครูภาวนาพิลาสท่านมองเห็นปัญหาที่มันเกิดขึ้นในปัจจุบันและสถานการณ์ที่มันเป็นอยู่ พระครูภาวนาพิลาสท่านก็เลยมีการวางแผนในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยการนำเอาหลักธรรมมาใช้ในการวางแผน นำเอาหลัก ๕ส มาใช้เพื่อให้แผนนั้นเป็นไปอย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอน คือ มีแผนระยะสั้น แผนระยะกลาง และแผนระยะยาว แล้วก็มีการดำเนินการเป็นขั้นตอน โดยมีการดำเนินการใน ๓ แบบ คือ การดำเนินการด้านการรักษาสภาพแวดล้อม การดำเนินการด้านการจัดกิจกรรม การดำเนินการด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แล้วก็นำไปสู่การจัดการโดยใช้หลักพุทธธรรม โดยพระครูภาวนาพิลาสนำเอาหลักหัวใจพุทธศาสนามาใช้ คือ ๑. ละเว้นเสียซึ่งสิ่งที่เป็นมลทิน เศร้าหมอง อันเรียกว่าบาปอกุศลทั้งหลาย ๒. ประกอบกุศล ทำความดีทุกทาง ทันทที่มีโอกาส ๓. ทำจิตใจซึ่งเป็นหัวใจสำคัญต่อการพัฒนาให้ผ่องใส เบิกบาน เปิดกว้าง ไม่คับแคบต่อการรับรู้ รับฟังความเห็นรอบด้านนอกจากหลักธรรม ๓ ข้อนี้แล้ววัดก็ได้้นำหลักธรรมอีกมากมายมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น หลักสัปปายะ ๗, หลักสัปปุริสธรรม ๗, หลักอิทธิบาท ๔และหลักพรหมวิหาร ๔ เป็นต้นเมื่อได้นำเอาหลักธรรมต่างๆในทางพระพุทธศาสนามาใช้แล้ว ก็ได้มีการส่งเสริมการเรียนรู้เกิดขึ้น คือ วัดได้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ เรื่องจิตอาสา เรื่องวิถีพุทธ เรื่องสมาธิ เรื่องสุขภาพ เรื่อง ๕ส เรื่องการรักษาความสะอาดและมีวินัยในตัวเอง และสุดท้ายก็ได้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยมีส่วนร่วมมาจากหลายภาคส่วนคือ คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี อบต. เขาวง กลุ่มลูกศิษย์ สื่อมวลชน ประชาชน วัดสระเกศ เป็นต้นที่สำคัญที่สุดคือ ต้องการให้ภาครัฐและประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวง ทั้ง ๖ ด้าน โดยได้มีการเชิญชวนทางสื่อออนไลน์ ให้มาปฏิบัติธรรมที่วัดเขาวง และท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม เมื่อประชาชนเข้ามาแล้วก็จะได้รับความรู้ สุขทางกายทางจิตใจ และความร่มรื่นของสถานที่อันสัปปายะและเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดเขาวง เมื่อวัดได้มีคนเข้าท่องเที่ยวมาปฏิบัติธรรมมาก วัดได้มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อยๆ แล้วได้มีการติดตามผลอยู่ตลอดเวลา ถ้าวัดได้ผลลัพธ์ที่ดี ก็มีการพัฒนาให้ดีขึ้นไป จนได้กลายเป็นวัดต้นแบบของการจัดการสิ่งแวดล้อม ถ้าวัดได้ความร่วมมือจากหลายภาคส่วนหลาย ๆ ฝ่ายเป็นต้นก็คือภาครัฐและประชาชน อนาคตข้างหน้าไม่เพียงแต่เป็นวัดต้นแบบของการจัดการสิ่งแวดล้อมหรือเป็นวัดปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่จะเป็นสถานที่พุทธอุทยาน เมื่อเป็นพุทธอุทยานอย่างเต็มตัวก็จะเป็นสถานที่อนุรักษ์ป่าไม้ได้ดีที่สุด ทั้งภูเขา พันธุ์ไม้ทั้งสัตว์ป่าที่หายาก เราจะได้อนุรักษ์ไว้ให้คนมาเที่ยวมาชม เมื่อได้ขึ้นชื่อว่าพุทธอุทยานแล้วจะไม่ตกว่าเป็นของคนหนึ่งคนใด จะเป็นสมบัติของพระพุทธศาสนาและประเทศไทยอีกต่อไป.